

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Интегрисање родне перспективе у систем
образовања: достигнућа и изазови**
(мастер рад)

Менторка:
проф. др Невена Петрушић

Студент:
Данило Величков
Број индекса:
М014/20-УП

Ниш, 2021. године

САДРЖАЈ

УВОД	3
1. ОПШТИ ПОЈМОВИ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ.....	6
1.1. Пол и род.....	8
1.2. Родни режим и родна перспектива	11
2. НОРМАТИВНИ ОКВИР РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ У СИСТЕМУ ОБРАЗОВАЊА.....	13
2.1. Међународни стандарди.....	14
2.2. Домаћа регулатива.....	21
3. СТРАТЕШКИ ОКВИР РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ	23
4. ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ.....	30
5. УРОДЊЕНОСТ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ.....	31
6. ИНТЕГРИСАЊЕ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА РС: ПОЉА ДЕЛОВАЊА И АЛАТИ ЗА УРОДЊАВАЊЕ	44
6.1. Поља деловања	44
<i>6.1.1. Уродњавање наставних програма и наставних материјала .....</i>	<i>44</i>
<i>6.1.2. Успостављање родног баланса при доношењу одлука.....</i>	<i>47</i>
<i>6.1.3. Поддршка развоју студија рода .....</i>	<i>50</i>
6.2. Алати за уродњавање.....	55
<i>6.2.1. Акциони планови за увођење родне перспективе.....</i>	<i>56</i>
<i>6.2.2. Родна анализа .....</i>	<i>59</i>
<i>6.2.3. Родно одговорно буџетирање .....</i>	<i>62</i>
ЗАКЉУЧАК.....	67
ЛИТЕРАТУРА.....	70
ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА	72
САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	76
ABSTRACT AND KEY WORDS	77
БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА	78

УВОД

Свако има право на образовање.¹ Образовање нам пружа моћ да променимо свет и срушимо баријере за постизање различитих могућности, као и да утичемо на развијање свести и разумевања свега оног што нас окружује.

Интегрисање родне перспективе у систем образовања, представља први корак ка успостављању родне равноправности. С обзиром да образовање утиче на развијање и обликовање деце и младих уопштено, те да је образовање главни покретач и основа у погледу избора, перспектива и нових могућности, креирању нових форми и садржаја родних идентитета, интегрисање родне перспективе подразумева њено имплементирање у образовне садржаје, у наставне материјале и планове, литературу као и у саму наставну праксу. У транзиционим друштвима какво је наше, пред образовним установама наметнут је сложен и истовремено изузетно важан задатак и обавеза. Делатност образовних установа мора бити усмерена ка промовисању родне равноправности и промену друштвене реалности и друштвеног контекста. Промоција родне равноправности мора бити усмерена ка њеним представљањем као универзалног стандарда грађанског друштва и људских права. Родна равноправност у том погледу представљена је као један од основних принципа демократије, један је од услова социјалне правде и представља кључну одредницу стратегије развоја друштва у 21. веку.²

Важност образовања огледа се у томе што оно има трансформативну улогу у промовисању и остваривању људских права. Препознато је као кључно у погледу оснаживања положаја и права жена. Квалитетно инклузивно образовање, које је предуслов одрживог развоја и унапређење квалитета живота жена и мушкараца, подразумева једнаку доступност образовања и интегрисање родне перспективе у образовне програме, наставне материјале и образовну праксу.³

У протеклих неколико година, нарочито у оквиру институција Европске уније, начињен је велики корак и напредак по питању промовисања родне равноправности у

---

¹Чл. 71. Устава Републике Србије (Службени гласник РС, бр.98/2006)

²Стјепановић Захаријевски, Д., Гавриловић, Д. и Петрушић Н. *Образовање за родну равноправност: Анализа наставног материјала за основну и средњу школу*, Ниш: УНДП: Програм Уједињених нација за развој, 2010., стр. 9.

³Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021.

Приступ 18.7.2021.:

<https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlogstrategije-o-RR.pdf>

високом образовању. Имајући у виду да Република Србија тежи придруживању Европској унији, што је сложен процес који се одвија на неколико изузетно сложених нивоа уз испуњење многих услова, ангажовање на унапређењу родне равноправности јесте незаобилазан корак и представља неминовност на том путу.

У настојању да се промени свест младих људи, њихов начин живота, вредносни избори, разумевање родних идентитета и родних улога, образовање је препознато као капацитет који томе може допринети и путем којег се циљеви могу остварити. Универзитетско образовање и његов домен није једини битан за унапређење родне равноправности у држави и друштву, али јесте свакако важно и представља један од његових кључних фактора. Без уродњавања универзитетског образовања, политика родне равноправности не може се делотворно спроводити.⁴ Из тог разлога, у овом раду, покушаћемо да представимо на који начин се спроводи уродњавање образовања, која су достигнућа до сада постигнута и који су то изазови који се на том путу јављају.

Интегрисање родне перспективе у систем образовања јесте актуелно питање свих чланица Европске уније, што Републику Србију, која је у процесу европских интеграција, додатно подстиче на деловање у овој области.

Уз осврт на дуготрајан процес и борбу на међународном нивоу на плану остваривања родне равноправности у домену образовања, размотрићемо домете и лимите нормативног оквира Републике Србије за интегрисање родне перспективе у образовање, као и остварене резултате на овом плану.

Основни циљ овог истраживања је да се сагледају родне димензије приступа високом образовању и степен интегрисаности родне перспективе у образовне програме, наставне материјале и уџбеничку литературу.

У том контексту, на основу прикупљених података, покушаћемо да одговоримо на питање да ли је у РС још увек присутна хоризонтална родна сегрегација у погледу избора факултета и у којој је мери су јавне политике у овој области утицале на промене. Покушаћемо да укажемо на то колики је значај да се оствари родно изједначење у погледу доношења одлука, односно да се успостави родна равнотежа на свим руководећим позицијама, таква да се до позиција (не само руководећих) долази само и искључиво услед успостављања једнаких могућности и за жене и за мушкарце.

---

⁴ Опширније: Вујадиновић, Драгица, Петрушић, Невена, 2017, *Увођење родне перспективе у правничко образовање*, у Србији – пилот анализа студијских програма и уџбеника, у Лилић, Стеван (ур.), *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије – књига 7*, Београд: Правни факултет, 2017. (84 – 104).

Указаћемо на то колико је правична расподела моћи и одговорности, питање од важности за целокупно друштво, као и за сваког појединачно.

Значајан део рада биће посвећен указивању на значај увођења родних студија у систем образовања, без којих није могуће спровести интеграцију родне перспективе у систем образовања.

Поред наведених поља деловања, у раду ћемо анализирати и алате за интегрисање родне перспективе у систем образовања. У том контексту размотрићемо појмове попут акционог плана за уродњавање, родне анализе и родно одговорног буџетирања. Указаћемо на то на који начин су ови алати уређени у нашем правном систему, на који начин њихова примена доприноси процесу интегрисања родне перспективе у систем образовања, као и који се изазови на том путу јављају којима треба на адекватан начин одговорити.

На крају, у раду су, на основу резултата истраживања, понуђени предлози за предузимање мера у циљу интегрисања родне перспективе у систем образовања Републике Србије.

1. ОПШТИ ПОЈМОВИ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Постоје различити концепти засновани на тежњи и настојању да се успоставе критеријуми за промоцију једнакости међу људима. Међу њима је и родна равноправност, као кључни аспект савременог друштва. Појам родне равноправности покушаћемо да објаснимо у недостатку стандардизоване терминологије родне равноправности. Индекс родне равноправности Европског института за родну равноправност заснован је на поједностављеној општој дефиницији родне равноправности као „једнаког удела у имовини и једнаког достојанства и интегритета између жена и мушкараца“.⁵ Шта то у ствари подразумева? Која је сврха родне равноправности и на који начин се она остварује?

У извештају Европског института за родну равноправност из 2013. године, приступ на коме се заснива мерење Индекса родне равноправности у Републици Србији се објашњава као мешавина три широка приступа.⁶ Код ових приступа долази до међусобног преклапања и неретко се један сукобљава са другим:

- равноправност путем истоветности – једнаке шансе или равноправан третман;
- равноправно вредновање различитости – специјални програми;
- трансформација родних пракси и стандарда евалуације.⁷

Приступ истоветности заснован је на томе да шансе за жене морају бити једнаке оним које су предвиђене за мушкарце, те да се политика државе Републике Србије, у погледу равноправности, мора заснивати на родној неутралности. На тај начин, женама се пружају могућности и прилике да своје склоности, афинитете и способности, усмере и на она поља која су услед непримене равноправног режима, била резервисана само за мушкарце.⁸

Други приступ, или приступ различитости, заснован је на томе да жене и мушкарци на различите начине доприносе друштву и те се разлике и доприноси у том погледу морају уважавати и вредновати. Нарочито се не смеју занемаривати њихове

---

⁵ Марија Бабовић, *Индекс родне равноправности у Републици Србији*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, 2016., стр. 11.

⁶ Српски индекс родне равноправности изграђен је у поређењу са 28 држава чланица Европске уније, корекцијом родног јаз за нивое достигнућа како је предвиђено методологијом Европског института за родну равноправност за грађење Индекса родне равноправности Европске уније (EIGE 2013a).

⁷ Исто стр. 12.

⁸ Марија Бабовић, *Индекс родне равноправности у Републици Србији*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, 2016., стр. 8.

разлике у родно подељеном друштву. Овај приступ указује на то да и жене и мушкарци, имају своје родне улоге, те да се на основу тих улога морају оформити посебни специјални програми. Управо због тога, овакав приступ је често наилазио на критике и придавало му се то да утиче на повећану изражајност стереотипних схватања.⁹

Приступ трансформације родних пракси, јесте управо комбинација приступа истоветности и приступа различитости, стварајући на тај начин један нови приступ који води ка трансформацији родних односа. Приступ је заснован на тежњи да се родни односи као такви морају превазићи, те се мора бити „изнад њих“.¹⁰

У организационом и социјалном контексту мушкараца и жена, родна равноправност представља скуп параметара који омогућавају исто учешће и мушкараца и жена. То имплицира да ова правила имају већу вредност од традиционалних норми, и да се њима потискују стереотипна схватања и предрасуде према којима су најчешће жене те које се сврставају у неравноправне положаје у односу на мушкарце и њиховим се достигнућима придаје мањи значај.

Доношењем Закона о родној равноправности, Република Србија указала је на неопходност да се област родне равноправности (управо због своје велике важности за целокупно друштво) издвоји и као таква нормативно уреди. Овим Законом уређен је појам родне равноправности и њено значење, као и мере политике за остваривање и унапређивање родне равноправности. У Закону о родној равноправности представљене су врсте планских аката у области родне равноправности и начин извештавања о њиховој реализацији, институционални оквир за остваривање родне равноправности, надзор над применом закона и друга питања од значаја за остваривање и унапређивање родне равноправности.¹¹

Према Закону о родној равноправности, родна равноправност подразумева једнака права, одговорности и могућности, равномерно учешће и уравнотежену заступљеност жена и мушкараца у свим областима друштвеног живота. Родна равноправност представља и једнаке могућности за остваривање права и слобода, коришћење личних знања и способности за лични развој и развој друштва, једнаке могућности и права у приступу робама и услугама, као и остваривање једнаке користи од резултата рада, уз уважавање биолошких, друштвених и културолошки формираних разлика између мушкараца и жена и различитих интереса, потреба и приоритета жена и

---

⁹ Исто, стр. 9.

¹⁰ Исто, стр. 9.

¹¹ Чл. 1. Закона о родној равноправности ("Сл. Гласник РС", бр. 52/2021)

мушкараца приликом доношења јавних и других политика и одлучивања о правима, обавезама и на закону заснованим одредбама, као и уставним одредбама.¹²

Дакле, промовише се идеја да су сви људи слободни да развијају своје личне капацитете, способности и каријере. Поред тога, подстиче се и доношење индивидуалних одлука које нису засноване на традиционалним улогама жена и мушкараца. Подстичу се и у први план истичу различите тежње и потребе како жена, тако и мушкараца чиме се неоспориво повећава целокупно друштвено благостање.

Једнакост не треба изједначавати са тиме да жене и мушкарци морају бити исти, већ да се и женама и мушкарцима морају пружити једнака права и могућности, односно да им се избор шанси и одговорности неће сужавати у зависности од тога да ли је неко рођен као жена или као мушкарац. Родна равноправност подразумева да се узимају у обзир интереси, потребе и приоритети жена и мушкараца, чиме се препознаје различитост различитих група жена и мушкараца. Родна равноправност није женско питање, али би требало да брине и у потпуности укључи и мушкарце и жене. Равноправност између жена и мушкараца посматра се и као питање људских права и као предуслов и показатељ одрживог развоја усмереног на све.¹³

1.1. Пол и род

Већ на самом почетку, неопходно је указати на значење појединих термина. Закон о родној равноправности дефинише род и пол на следећи начин:

- „род” означава друштвено одређене могућности, активности, улоге и понашања, која се у одређеном друштву сматрају прикладним за жене и мушкарце, укључујући и међусобне односе мушкараца и жена и улоге у тим односима које су друштвено одређене у зависности од пола;¹⁴
- „пол” пол представља биолошку карактеристику те се на основу ње људи деле на жене и мушкарце.¹⁵

За разлику од пола, род је друштвено обликован биолошки пол жене и мушкараца. То је индивидуални конструкт сопственог идентитета/изражавања који

---

¹² Исто, чл. 3.

¹³ Приступ 11.9.2021.: [gender equality | European Institute for Gender Equality \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/gender-equality/)

¹⁴ Исто, чл. 6.

¹⁵ Исто, чл. 6.

потврђује, негира и/или надилази друштвено задате и формиране полне и родне улоге мушкараца и жена.¹⁶

До одређивања пола (женског или мушког) долази приликом рођења а у зависности од билошких карактеристика. Билошке карактеристике стичу се рођењем, те се као такве могу променити једино медицинским путем. Са друге стране, родне улоге су променљиве и њихова одређеност зависи од много фактора. Најпре, родне улоге разликују се у зависности од култура, историјских периода, етничке припадности, социолошких и економских фактора, образовања, вероисповести итд. Како су друштвене вредности и норме променљиве, тако се током времена могу мењати и родне улоге.¹⁷ Скупови понашања, улоге и одговорности које се приписују женама и мушкарцима ојачани су на различитим нивоима друштва преко својих политичких и образовних институција и система, образаца за запошљавање, норми и вредности, и кроз породицу.¹⁸

Правна теорија рода представља критичку анализу права, закона и примене закона као патријархалних институција са посебним указивањем на то да патријархални свет није добар за жене, а да су управо закони и њихова примена важни ослонци тог света. Једнака правна заштита, дискриминација приликом запослења и образовања, патријархално право и примена закона, заштита од насиља итд. Неке су од области изучавања ове правне дисциплине.¹⁹

Појам рода односи се на друштвени контекст, док се појам пола односи на биолошки. Неретка је дискриминација на основу родне, односно полне припадности.

Према Редовном извештају Повереника за заштиту равноправности за 2020. годину, Поверенику је поднето 107 притужби по основу пола као личног својства. Највише притужби односи се на област рада и запошљавања и у највећем броју случајева реч је о дискриминацији жена. Дискриминација жена повезана је у односу жена са порођајем, материнством и негом детета, због чега су жене најчешће дискриминисане.^{20 21}

---

¹⁶ Данијела Спасић, Жељко Никач, *Родна равноправност и родно засновано насиље - приручник*, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2012, стр. 4.

¹⁷ Анита Рамшак, *Родна равноправност – приручник за предаваче*, Међународно развојно соделовање Словеније, 2014., стр. 11.

¹⁸ Исто, стр. 14

¹⁹ Зорица Мршевић, *Ка демократском друштву – родна равноправност*, Институт друштвених наука, Београд, 2011., стр. 24

²⁰ Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2020. годину, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2021. година, стр. 14.

²¹ У 2019. години, пол као основ за дискриминацију, према Посебном извештају Повереника за заштиту равноправности, нашао на другом месту по броју притужби и са 96 притужби чини удео од 13,2% од

И док је пол блиско повезан са биолошким карактеристикама, род и родне улоге су културно специфичне. Унутар различитих култура историјски посматрано, долазило је до промена самог рода. Са развојем култура, развија се и друштво, а тиме и улоге које жене и мушкарци преузимају постају сложеније. У том смислу, жене и мушкарци, поред повезаности са културом, бивају све више повезани са друштвено-политичким и социо-економским факторима. Дечаца се намећу активности за које се сматра да су у додиру са „мушком цртом“, док се девојчицама додељују и намећу активности које су томе супротне, које су у додиру са „женском цртом“ и које им омогућавају да изразе своје женске особине. Деловање изван своје родне улоге изазива потешкоће и неодобравање средине.²²

Како родни идентитет није нужно једнак полном идентитету, са развојем права, нарочито личних, односно женских права, људи су постали слободнији да се у друштву идентификују у складу са личним осећајем припадности и постало је неопходно стати на пут дискриминацији на основу пола, полних карактеристика, односно рода.

Законом о родној равноправности уређена је дискриминација на основу пола, полних карактеристика, односно рода.²³ Предвиђено је да се дискриминацијом у том смислу сматра свако неоправдано разликовање, неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), на отворен или прикривен начин, у односу на лица или групе лица, као и чланове њихових породица или њима блиска лица, засновано на полу, полним карактеристикама, односно роду у:

- политичкој, образовној, медијској и економској области;
- области запошљавања, занимања и рада, самозапошљавања, заштите потрошача (робе и услуге);

укупног броја притужби по свим основима дискриминације. У току 2019. године Поверенику се, као и претходне године, притужбама у којима је пол наведен као основ дискриминације обратило више жена (54) него мушкараца (29).

Опширније: Посебан извештај Повереника за заштиту равноправности за 2019. годину

²² Амела Башић, *Родне улоге и стереотипи*, Хелсиншки парламент грађана Бања Луке – Удружене жене Бања Луке, Бања Лука, 2007., стр. 8;

²³ Чланом 4. Закона о родној равноправности, „дискриминација на основу пола, полних карактеристика, односно рода постоји ако се према лицу или групи лица неоправдано поступа неповољније него што се поступа или би се поступало према другима, искључиво или углавном због тога што су тражили, односно намеравају да траже заштиту од дискриминације на основу пола, односно рода, или због тога што су понудили или намеравају да понуде доказе о дискриминаторском поступању. Дискриминацијом на основу пола, полних карактеристика, односно рода, сматра се и узнемиравање, понижавајуће поступање, претње и условљавање, сексуално узнемиравање и сексуално уцењивање, родно заснован говор мржње, насиље засновано на полу, полним карактеристикама, односно роду или промени пола, насиље према женама, неједнако поступање на основу трудноће, породилског одсуства, одсуства ради неге детета, одсуства ради посебне неге детета у својству очинства и материнства (родитељства), усвојења, хранитељства, старатељства и подстицање на дискриминацију као и сваки неповољнији третман који лице има због одбијања или трпљења таквог понашања”.

- здравственом осигурању и заштити; социјалном осигурању и заштити, у браку и породичним односима; области безбедности; екологији; области културе;
- спорту и рекреацији; као и у области јавног оглашавања и другим областима друштвеног живота.^{24 25}

Разумевањем различитости пола и рода и њиховим обостраним уважавањем, утврђује се да полни и родни идентитети могу имати низ различитих варијетета. Прича о „нормалности и девијантности“ мора се заменити причом о „варијететима и различитости“, на шта нас упућује сама физиолошка разноликост наше врсте.²⁶

1.2. Родни режим и родна перспектива

Родни режими представљају друштвене обрасце који су доминантни начини уређења родова унутар једног друштва. Родни режим се формира у зависности од различитих економских, друштвених, историјских и културних карактеристика једног контекста и он је дубоко функционалан за то друштво.²⁷ Из наведене дефиниције, може се закључити да ће се родни режими разликовати од друштва до друштва, односно од државе до државе. Оно што за неког може бити друштвено прихватљиво унутар једног родног режима, такво понашање може бити друштвено неприхватљиво унутар другог родног режима.

Појам родног режима не може се представити само као однос жена и мушкараца. Родни режими јесу читави системи моћи, улога, понашања, очекивања, ставова и хијерархизовања родних разлика. Дакле, проблем се не јавља само услед пуког постојања разлика које постоје код родних особина, већ у томе што се такве родне разлике различито вреднују, односно успоставља се хијерархија родних разлика. Родни

²⁴ Закон о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021) чл. 4.

²⁵ Чланом 4. Закона о родној равноправности регулисана је, како посредна, тако и непосредна дискриминација на основу пола, полних карактеристика, односно рода.

„Непосредна дискриминација на основу пола, полних карактеристика, односно рода, постоји ако се лице или група лица, због њиховог пола, полних карактеристика, односно рода, у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај.

Посредна дискриминација на основу пола, полних карактеристика, односно рода, постоји ако, на изглед неутрална одредба, критеријум или пракса, лице или групу лица, ставља или би могла ставити, због њиховог пола, полних карактеристика, односно рода, у неповољан положај у поређењу са другим лицима у истој или сличној ситуацији, осим ако је то објективно оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна”.

²⁶ Преузето 22.5.2021. са: <https://psihologika.rs/rod-i-pol-nisu-isto-zasto/>

²⁷ Марина Хугхсон, Мушкарци у Србији – друга страна родне не/равноправности, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2017. стр.33.

режим уређује односе између жена и мушкараца, формира индивидуална очекивања и понашања која су у складу са друштвеним контекстом. У оквиру самог родног режима, жена (као и мушкарац), има ограничен спектар могућности и шанси, и такав избор пропраћен је одређеном друштвеном оценом. Индивидуалне могућности и слободе су ограничене постојањем општег обрасца родности.²⁸

Родни режими су „релативно структурирани односи између мушкараца и жена, мушкости и женскости, у институционалном и ванинституционалном окружењу, на нивоу дискурса и на нивоу пракси. Ова структурација је опредмећена у различитим родним улогама, различитим идентитетима и различитим родним репрезентацијама (укључујући и различит родни перформанс)“.²⁹

Уродњавање (gender mainstreaming), представља увођење родне перспективе у политике и праксе на свим нивоима одлучивања органа јавне власти. Увођење родне перспективе спроводи се најпре кроз државни апарат, али и не треба занемарити и важност да се у том процесу укључе и међународне организације. Спроводи се у циљу смањивања и искорењивања родних неједнакости. Међутим, сам пут до уродњавања кроз стратегију није био нимало једноставан. У Мексико Ситију, на Првој међународној конференцији жена, одржаној 1975. године, обавезе које су државе чланице Уједињених нација том приликом дефинисале, јесте формулисање националних стратегија, приоритета и циљева како би се родна равноправност унапредила и како би се искоренила родна дискриминација.³⁰

Након Прве међународне конференције жена у Мексико Ситију, десет година касније, прецизније 1985. године у Најробу, на Трећој светској конференцији жена, утврђени су програми који су били усмерени на унапређење положаја жена, имајући у виду да су жене сагледаване као група која је хомогена. И поред велике тежње и настојања да се постигне жељени циљ, ти програми нису дали задовољавајуће резултате. Много је већа пажња и посвећеност придавана положају жена и њиховим потребама у друштву, уместо да буде усмерена на стратешке и систематске промене у родним односима и режимима.³¹

---

²⁸ Марина Хугхсон, *Полупериферија и род: побуна контекста*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015., стр. 85.

²⁹ Марина Благојевић, *Жене и мушкарци у Србији: уродњавање цене хаоса*, у: Милић А., Болчић С. (ур): *Србија крајем миленијума – разарање друштва, промене и свакодневни живот*, Београд: ИСИФФ, 2002., цит. стр. 311

³⁰ Зорана Антонијевић, *Gender mainstreaming: уродњавање*, зборник: Родна равноправност: Теорија, право, политике. Увод у родне студије за студентике и студенте друштвених наука у БиХ, Правни факултет у Сарајеву, 2019., стр. 275

³¹ Boserup, E. *Woman's Role in Economic Development*. London, Sterling, VA: Earthscan, 2007

На Четвртој светској конференцији жена у Пекингу, 1995. године, идеја укључивања родне перспективе у политике и праксе држава као и трансформација родних режима, званично је представљена у оквиру великих (глобалних) развојних програма различитих агенција Уједињених нација. На овој конференцији окупиле су се делегације из 189 земаља, а закључци ове конференције дефинисани су кроз Пекиншку платформу за акцију. Питање равноправности постављено је као кључно у погледу међусобне интеракције и прожимања економског, политичког и социјалног развоја, еколошке заштите и одрживог развоја.³²

Како би се остварили задати циљеви и постигао успех у примени политике која има за циљ да се ојача и подржи унапређење родне равноправности, равноправност полова и положај жена и њихов статус у друштву, неопходно је да се интегрише перспектива те равноправности у генералну политику на такав начин да обухвати све сфере друштва. Таква имплементација позитивних мера у генералну политику мора бити пропраћена адекватном институционалном и финансијском подршком на свим нивоима.³³

Успоставити родну равноправност значи управо то да жене и мушкарци добију и да им се осигурају једнака права, обавезе и могућности, те да се остваре и учествују у свим друштвеним активностима, без могућности да једна страна буде повлашћенија и тиме третирана као супериорнија. Доношењем Закона о родној равноправности тежи се спречавању свих видова дискриминације засноване на роду, односно промовише се равноправност жена и мушкараца.³⁴

Закључак је дакле да се морају узети у обзир родне разлике, разлике по полу, потребама и приоритетима жена и мушкараца, те да се успешно имплементирају у све друштвене аспекте и тиме оствари једнаки положај једне и друге стране.

2. НОРМАТИВНИ ОКВИР РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ У СИСТЕМУ ОБРАЗОВАЊА

Указивање на важност изједначавања права и положаја жена и мушкараца, уследило је одмах након Другог светског рата, изједначавањем права гласа код већине држава. Наравно, ово није процес који се се догодио „преко ноћи”, већ је томе

---

³² Зорана Антонијевић, *Gender mainstreaming: уродњавање*, зборник: Родна равноправност: Теорија, право, политике. Увод у родне студије за студентике и студенте друштвених наука у БиХ, Правни факултет у Сарајеву, 2019., стр. 275

³³ Пекиншка декларација и платформа за акцију, Четврта светска конференција о женама, стр. 31 Преузето, 27. јула 2021. године са: [pekinska deklaracija.pdf \(e-jednakost.org.rs\)](https://www.e-jednakost.org.rs/pekinska-deklaracija)

³⁴ Закон о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021)

претходила дугогодишња борба и настојање жена за равноправност да у друштву заузму једнак положај као и мушкарци а њихов рад и залагање, резултати, могућности и шансе, признати и вредновани.

Важност успостављања родне равноправности одражава се на целокупно друштво, те је њено успостављање хитно, нужно и неоспориво. Отуда су најпре на међународном нивоу донети прописи који ову област регулишу и којима се спречава дискриминација заснована на роду и полу.³⁵

Данас, након великог рада и залагања у регулисању области родне равноправности, препознатој као област коју је неопходно правно регулисати из позитивних аспеката за целокупно друштво, нормативни оквир родне равноправности у Републици Србији чине: међународни уговори, Устав Републике Србије и законски прописи.

2.1. Међународни стандарди

У међународним документима, када је реч о регулисању и унапређењу области родне равноправности, посебан значај дат је образовању које је препознато као једно од кључних подручја деловања.

Међународни развој права, људских права и женских права, формализован је доношењем *Универзалне декларације о људским правима*, усвојене од стране Генералне скупштине Уједињених нација, 10. децембра 1948. године. Сам процес довео је до унапређења и заштите људских права, нарочито у борби за социјална права и права на образовање. Универзална декларација о људским правима, гарантује једнака права и женама и мушкарцима, при чему је наглашено да је по том основу забрањен било какав вид дискриминације. Сваком припадају сва права и слободе проглашене у овој Декларацији без икаквих разлика у погледу расе, боје, пола, вероисповести, језика, политичког или другог мишљења, друштвеног или националног порекла и других околности.³⁶

Сам процес довео је до великог и значајног напретка у погледу заштите људских права а нарочито оних која су проистекла из борбе против расне дискриминације, борбе

---

³⁵ Данијела Гавриловић, *Образовање и едукација као предуслов за превазилажење тешкоћа у имплементацији етичких и правних норми родне равноправности у друштвеној средини*, Темида, часопис о виктимизацији, људским правима и роду, главна и одговорна уредница: др Весна Николић-Ристановић, 2008., стр. 32

³⁶ Универзална декларација о људским правима, 1948. чл. 2.
Приступ 15.8.2021. : [Univerzalna.deklaracija.o.ljudskim.pravima*\(ljudskaprava.gov.rs\)](http://Univerzalna.deklaracija.o.ljudskim.pravima*(ljudskaprava.gov.rs))

за социјална права – на образовање, здравствену заштиту и пензионо осигурање, борбе за признање културних различитости и мултикултурализма итд. Дакле, области које су регулисане и права која су из њих проистекла су многобројна и од великог значаја.³⁷

Такође важан међународни уговор у области родне равноправности јесте *Пакт о економским, социјалним и културним правима из 1966. године*. Пакт је ступио на снагу десет година касније, приступањем 35 држава. Једна од важних гаранција која је проистекла из самог Пакта, а значајна је у погледу успостављања равноправности положаја између жена и мушкараца, јесте уређење области образовања. Држава је његовим приступањем, морала да гарантује једнако право на образовање, уз забрану дискриминације по било ком основу, укључујући и забрану полне дискриминације.³⁸

Генерална скупштина Уједињених нација, 18. децембра 1979. године, усвојила је један од најзначајнијих докумената који се односе на спречавање дискриминације жена - Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена³⁹, Опциони протокол уз Конвенцију, Уједињене нације су усвојиле у октобру 1999. године, који је ступио на снагу 2000. године. Конвенција је ратификована Законом о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена⁴⁰, а 2002. године ратификован је и Опциони протокол.⁴¹

Државе су се потписивањем Конвенције, са циљем да ће обезбедити једнакост положаја жена и мушкараца, обавезале да ће предузети све неопходне радње и мере, укључујући и законодавне, да ускладе своје прописе како би се успоставила једнакост. Државе су се обавезале да ће санкционисати понашања и радње којим се врши дискриминација жена. Државе чланице Конвенције, осудиле су дискриминацију жена у

---

³⁷ Невена Петрушић, Драгица Вујадиновић, *Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: акциони планови за уредњавање*, Социологија, Vol. LX (2018), N° 1, стр. 317;

³⁸ Пакт о економским, социјалним и културним правима из 1966. године, чланом 10. је предвиђено да државе потписнице овог Пакта признају да државама треба да буде пружена што шира заштита и помоћ породици која је природан и основни саставни део друштва, посебно за њено образовање и за оно време за које она сноси одговорност за издржавање деце о којима се брине.

Приступ

15.7.2021.:<http://www.unhcr.rs/media/Medjunarodni%20pakt%20o%20ekonomskim,%20socijalnim%20i%20kulturnim%20pravim.pdf>

³⁹ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, у даљем тексту Конвенција, ступила је на снагу 1. септембра 1981. године.

Преузето са:

<http://www.centarzztlj.rs/images/zakoni/7.%20Konvencija%20o%20eliminisanju%20svih%20oblika%20diskriminacije%20zena%20iz%201979.%20godine.pdf>

⁴⁰ Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 11/81);

⁴¹ Закон о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена („Службени лист СРЈ – Међународни уговори, број 13/02);

свим видовима, и усагласиле су се да, спроводе политику отклањања дискриминације жена. Државе су се сагласиле и да ће такву политику спроводити свим одговарајућим средствима која им стоје на располагању, као и да ће то чинити без одлагања.⁴²

Са аспекта образовања, посебно су важне одредбе чл. 5. и 10. Конвенције:

Чл. 5. државе чланице обавезале су се да ће предузети све мере како би се, у погледу понашања жена и мушкараца, изменили друштвени и културни обичаји са циљем да се отклоне предрасуде тамо где се јављају. Државе су се сагласиле да је неопходно да се пракса, заснована на традиционалној улози жене, односно мушкараца, као и да се хијерархија односа заснована на схватању супериорности и инфериорности једног пола у односу на други - мора превазићи! Утврђено је и то да је у подизању и развоју деце, одговорност подељена и заједничка, и да се у свим случајевима најпре мора водити рачуна о интересима детета. Државе су се сагласиле и да материнство мора бити правилно схваћено као друштвена функција у оквиру породичног васпитања.⁴³

Чл. 10. државе чланице обавезале су се да ће предузети све неопходне мере како би се отклонила дискриминација жена и како би се женама пружила једнака права као и мушкарцима. Конвенцијом је утврђено да се женама морају пружити једнаки услови када је реч о њиховим каријерама и професионалном усмерењу. Морају им се обезбедити једнаке могућности да уче и стичу дипломе у установама свих категорија. У том смислу, прецизирано је да се стицање дипломе и прилика да жене уче, односи и на сеоске средине а не само на градске. Равноправност се обезбеђује у погледу предшколског, општег, техничког и стручног образовања, као и вишег техничког образовања и свих врста професионалног усмеравања. Женама морају бити доступни једнаки наставни материјали, могућност да полажу једнаке испите. Мора им, као и мушкарцима, бити на располагању наставно особље које има квалификације истог нивоа. Посебно је истакнута неопходност да се превазиђу и отклоне традиционална

---

⁴² Чл. 2 Конвенције, државе су се обавезале да ће у своје националне уставе и законе (уколико то до сада није учињено) унети принцип равноправности жена и мушкараца. Обавезале су се и да ће, законским или другим мерама, да обезбеде да се тај принцип практично и примењује. Конвенција забрањује све видове дискриминације жена, те су стога државе у обавези да у своје одговарајуће законе укључе и санкције како би се, уколико се јави, таква дискриминација санкционисала. Државе се даље обавезују да ће, преко надлежних националних судова и других јавних институција, пружити правну заштиту женама на равноправној основи као и мушкарцима, као и да ће да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу с овом обавезом. Државе морају да предузму све потребне мере како би се отклонила дискриминација жена од стране било ког лица, организације или предузећа. На крају, државе морају да предузму све мере неопходне да се измене или укину постојећи закони, прописи, обичаји и праксе који представљају дискриминацију жена.

⁴³ Исто, чл. 5.

схватања о улози жене и да се то може постићи стварањем мешовитих одељења, прилагођавањем наставних метода, ревизијом уџбеника и усклађивањем наставног материјала и програма. Како би се смањило јаз (не)писмености и степена образовања између жена и мушкараца, предвиђена је обавеза држава чланица да успостави једнаке могућности приступа програмима за образовање и описмењивање. Наглашено је да се мора смањити стопа напуштања школе женске омладине.⁴⁴

У циљу праћења остварених циљева и напретка у примени Конвенције, образоваан је Комитет за елиминисање дискриминације.⁴⁵ Државна делегација Републике Србије представила је Четврти периодични извештај о примени Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (2013-2018), у Женеви, 28. фебруара 2019. године, на 72. заседању Комитета за елиминисање дискриминације жена. Након претходног разматрања државног и алтернативних извештаја и одговора на додатна питања, као и дијалога са делегацијом на поменутом заседању, Комитет је 8. марта 2019. године усвојио и Закључна запажања (CEDAW/C/SRB/SO/4).⁴⁶

---

⁴⁴ Исто, чл. 10.

⁴⁵ Исто, чл. 17.

⁴⁶ Преузето 15.7.2021. са: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/sr/zakljucna-zapazanja-cedaw-u-vezi-sa-četvrtim/>

У вези са Четвртим периодичним извештајем Републике Србије, Комитет је у својим запажањима изнео да је Република Србија забележила напредак у сектору који се односи на образовање кроз имплементирање Стратегије развоја образовања до 2020. године. С тим у вези је посебно похвалио напредак који је РС постигла у повећању додељивања стипендија девојчицама, као и сагледавању и потрбни да се спречи прерано напуштање школовања. Међутим, Комитет је показао забринутост по питању следећег: у Републици Србији образовање је под великим утицајем политичке агенде против родне равноправности. То се даље преноси и одражава на стереотипне садржаје наставног материјала који су у великој мери присутни. Такође, Комитет је указао и на то да су у РС широко распрострањени дискриминаторни родни стереотипи а посебно забрињава то што су најчешће присутни међу мушким наставним особљем. Даље, Комитет је забринут и због присутности родне сегрегације у образовању. Уклатано је и на то да је дошло до велике распрострањености родно заснованог насиља, посебно сексуалног насиља у школи што додатно забрињава. Оно чиме се РС такође не може похвалити јесте и прерано напуштање школа Ромкиња, које неретко напусте школу и пре завршетка основне школе. Након пунолетства, односно након што наврше 18. годину живота, Ромкиње готово да нису присутне у образовном систему РС. Када је реч о инвалидитету, Комитет је забринут и због тога што су девојчице са инвалидитетом мање укључене у инклузивно образовање него дечаци.

Како би се утицало на тренутну ситуацију и постигао напредак у сектору који се односи на образовање, Комитет је РС упутио низ препорука: најпре треба да се развију наставни садржаји о родној равноправности и родној дискриминацији. Подједнако важно је да се и родно осетљиви садржаји уведу у уџбенике, наставне планове и програме. Њихово увођење важно је на свим нивоима образовања. У зависности од нивоа образовања, треба прилагодити садржаје одређеном узрасту. Због присутности родне сегрегације, мора се утицати на охрабљење и девојчица и дечака, да се занимања назначена било као мушка, било као женска, превазиђу и да се за њихово опредељење не везује полна припадност. Мора се развити механизам који би задржао Ромкиње у школама после навршене 18. године живота. Посебне препорука упућена је да се ојача напор на промисању и осигуравању инклузивног школског и предшколског образовања у редовним одељењима за ромску децу, посебно девојчице, као и девојчице са инвалидитетом, прилагођавање школске инфраструктуре и места за спорт и слободно време за девојчице са инвалидитетом и усвајање и имплементацију Националног оквира за праћење инклузивног образовања и индикатора квалитета образовања.

Резултат Треће Светске конференције о женама јесте усвајање Стратегије која је окренута ка остваривању и унапређењу положаја и права жена. образовање за равноправност препознато је као једно од кључних фактора којим се могу превазићи стереотипна схватања о женама. Управо кроз образовање може доћи до свеукупног унапређења положаја жена.⁴⁷

Јачању традиционалне женске и мушке улоге додатно иде у прилог то што су образовни програми и наставни материјали у драстичној мери прожети садржајем који је израз полне дискриминације. Питање образовања са посебним указивањем на образовне програме и наставне материјале и њихов садржај, посебно је размотрено у Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију, усвојеним на Четвртој конференцији о женама одржаној 1995. године у Пекингу. Како би се тај проблем регулисао, те како би се обезбедио равномерни образовни приступ и адекватне могућности, препоручено је владама држава, међународним организацијама и осталим факторима да се најпре мора промовисати активна и видљива политика усмеравања полне перспективе у свим политикама и програмима. Пре доношења одлука, потребно је да се креира анализа свих ефеката, посебно на жене, посебно на мушкарце, јер се једино тако може регулисати њихов положај а да се избегне дискриминација.⁴⁸

Платформом за акцију, утврђен је дакле стратешки циљ Б.4. под називом: „Развити образовање и обуку без дискриминације“. Утврђене су акције које је неопходно предузети и истакнуто је да се мора радити на систему који би био делотворан и усмерен тако да се уклоне стереотипна схватања и присутност дискриминације по основу рода или пола, те да се разраде препоруке, сачине наставни програми, обуке, уџбеници и средства за све нивое образовања. То такође обухвата и организовање посебних обука наставника, али не искључује сарадњу наставника са издавачима, јавним органима и родитељима.

Посебно је указано на следећу потребу: морају се разрадити посебни програми обуке и посебни материјали којима би предавачи и предавачице успели да приближе свест о важности статуса које у друштву и породици подједнако заузимају жене и мушкарци, о њиховим улогама и доприносу. Мора се промовисати сарадња, међусобно поштовање и заједничка одговорност и жена и мушкараца подједнако и то се мора

---

⁴⁷Петрушић, Н. Константиновић Вилић, С. *Интегрисање студија рода у универзитетски систем образовања*, Зборник радова Заштита људских и мањинских права у европском правном простору, Ниш, Правни акултет, 2012, стр. 17-40. Вујадиновић, Д., Антонијевић З. (ур), *Родна равноправност у високом образовању – концепти, праксе и изазови*, Академска књига Нови Сад, Нови Сад, 2019, стр. 20.

⁴⁸ Пекиншка декларација и платформа за акцију, Четврта светска конференција о женама, стр. 29 Преузето, 22. августа 2021. године са: pekinska_deklaracija.pdf (e-jednakost.org.rs)

чинити од предшколског нивоа па на даље. Мора се превазићи улога жене у породици и развијати модел према којем ће и дечаци развијати вештине неопходне да се побрину и за кућне послове и бригу о деци. Овакав вид обука и едукација мора бити пропраћен и посебним програмом обуке за саме наставнике и наставнице, који морају да развију свест властитој улози у образовном процесу и промовисању родне равноправности.⁴⁹

Колико је важно интегрисати родну перспективу у образовне системе указује и то да се овим питањем на међународном плану бавио и Савет Европе. Препорука о родној једнакости у образовању, коју је 1995. године усвојила Парламентарна скупштина Савета Европе, представља један од важних докумената у области „уродњавања образовања”.⁵⁰ Образовање је представљено као основно људско право за све девојчице и дечаке, без обзира на пол, расу, етничко порекло, породично порекло или лично богатство.⁵¹

„Gender mainstreaming“ представља кључну стратегију и концепт овог документа. Стратегија је заснована на томе да се посебним техникама, средствима и методама, изврши потпуна реорганизација, развије и креира политика усмерена ка томе да се родна перспектива инкорпорише у све системе и политике, те да постане саставни део свих фаза и свих оних који су укључени у њено креирање.⁵²

Међу међународним стандардима када је реч о родној равноправности и њеној интерграцији у образовне системе, важно место заузима и Препорука CM/Rec(2007)13, коју је 2007. године усвојио Комитет министара држава чланица Савета Европе.⁵³

Овим документом, Савет Европе је државама чланицама упутио пет важних препорука. Најпре је држава чланицама препоручено да своје праксе и своја законодавства анализирају како би успешно примениле стратегије и мере које су

---

⁴⁹ Исто, стр. 42.

⁵⁰ Recommendation 1281 (1995) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on gender equality in education. <https://wcd.coe.int>. (приступ 18. 07. 2021).

⁵¹ Исто, тч. 1

⁵² Захаријевић Стјепановић, Д. Гавриловић, Д. Петрушић, Н. Образовање за родну равноправност, Анализа наставног материјала за основну и средњу школу, УНДП, Београд, 2010, стр. 123

⁵³ Recommendation CM/Rec(2007)13 of the Committee of Ministers to member states on gender mainstreaming in education, у даљем тексту Препорука 2007, приступ 22.8.2021.: <https://www.coe.int/>

Ова препорука је базирана на темељима Препоруке CM/REC(2002)2012 према којој је „образовање за демократско грађанство фактор социјалног јединства, међусобног разумевања, интеркултуралног и међурелигијског дијалога и солидарности, да доприноси промоцији принципа равноправности између мушкараца и жена и да охрабрује успостављање хармоничних и мирних односа међу људима и са њима, као и одбрану и развој демократског друштва и културе”

Препорука 2007, полази и од становишта утвђених Препоруком CM/REC(2003)2003, према којој су државе чланице позване да кроз школске програме и активности обуке усмере и едукују младе у погледу родне равноправности и његовог значаја.

Истакнуто је и то да је свим државама чланицама циљ да промовишу образовање о равноправности полова и нестереотипног образовања на свим нивоима образовног система

саставни део препоруке и пратећег додатка. Затим је државама чланицама препоручено да промовишу и подстичу мере усмерене на имплементирање родно прилагођене политике у све нивое образовног система. Као важан чинилац ове имплементације наведена је и мера усмерена на едукацију наставника како би се постизање родне равноправности било могуће, чиме би се непосредно допринело и унапређењу целокупног система образовања. У циљу надгледања, промовисања и спровођења родно прилагођене политике у школама, препорука је да се у ту сврху креирају посебни механизми. На државама чланицама је да укажу на Препоруку 2007. свим јавним/приватним телима и политичким институцијама (ово се посебно односи на министарства и јавне власти који су одговорни да спроводе образовну политику). Препорука је да се и школским управљачким телима, локалним и регионалним властима као и невладиним организацијама, укаже на Препоруку 2007. На крају, на државама чланицама је да прате и оцењују напредак који је резултат усвојене родно прилагођене политике у школама. Нарочито је важно да се информишу надлежни управни одбори о предузетим мерама и о томе колики је напредак постигнут у овој области.⁵⁴

Према Светској декларацији о високом образовању за 21. век⁵⁵, приступ образовању треба да се заснива на заслугама, способностима, напорима, истрајности и преданости, и не може се прихватити никаква дискриминација у приступу високом образовању на основу расе, пола, језика или религије, економских, културних или

---

⁵⁴ У Препоруци 2007. истакнуто је да, када је реч о наставним плановима, предметима и уџбеницима, посебно треба повести рачуна родној димензији унутар њих. Уколико је потребно, треба узети у разматрање и ревизију наставних и школских програма, као и предмета нарочито уколико се утврди одсуство родних димензија. (т. 24). У наставним програмима, као њихов саставни део, потребно је да се нађе и образовање о приватном животу. На тај начин се обезбеђује да и девојчице и дечаци стекну нова сазнања, буду сигурнији у себи и да придају много више одговорности за своја понашања, а нарочито приликом ступања у емотивне и сексуалне односе. Тиме се доприноси и сузбијању сексистичких стереотипа, који су и даље свеprisутни, а чије сузбијање је од великог значаја. (т. 27).

У циљу да родна равноправност буде укључена у наставне материјале, упућена је препорука државама чланица. Указано је на то да се мора утицати на ауторке и ауторе, као и на издаваче школске литературе и других наставних материјала, јер је то једини начин да се пробуди свест о важности ове мере и њеним успешним спровођењем. (т. 28).

Од држава чланица се очекује да охрабре наставнице/наставнике да анализирају, проблематизују и на тај начин доприносе елиминацији сексистичких стереотипа и погрешних представа које ове књиге, материјали и производи могу да имају у свом садржају, језику и илустрацијама (т. 29). Такође, наставнице/наставнике треба упутити да анализирају и да се супротстављају сексизмима у садржају, језику и илустрацијама у стриповима, дечјим књигама и играма, видео-игрицама, њеб-сајтовима и филмовима који обликују ставове младих људи, њихово понашање и идентитет (т. 30). При томе се наглашава потреба развијања и широког коришћења показатеља за процену из родне перспективе свих наставних материјала, а нарочито уџбеника и мултимедијалних производа (т. 31).

⁵⁵ World Declaration on Higher Education for the Twenty-First Century: Vision and Action, World Conference on Higher Education (1998), приступ 21.8.2021. <http://www.un-documents.net/wdhe21c.htm>

друштвених разлика или физичких недостатака.⁵⁶ Овај документ указује на чињеницу да су су неопходни напори како би се сузбили стереотипи засновани на роду или полу у образовним системима као и на потребу да се родни аспекти морају сагледавати у зависности од различитих дисциплина, те да се мора настојати да се положај жена ојача, те да и оне буду присутне у дисциплинама у којима су недовољно заступљене. Посебно се мора промовисати активно укључивање жена у одлучивању.⁵⁷

Државе потписнице Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (тзв. Истанбулска конвенција), сагласиле су се да ће предузети, према потреби, неопходне кораке за увођење наставног материјала о питањима попут једнакости жена и мушкараца, нестереотипних родних улога, узајамног поштовања, ненасилног разрешења сукоба у међуљудским односима, родно заснованог насиља над женама и права на лични интегритет прилагођеног способностима ученика у званичне наставне планове на свим нивоима образовања.⁵⁸

2.2. Домаћа регулатива

У настојању да се положај жене изједначи и унапреди, пре свега обезбеђивањем једнаких права и уз разумевање важности обезбеђивања родне равноправности, у Републици Србији је спроведена реформа правног оквира родне равноправности.

Република Србија ратификовала је готово све важне међународне документе који се односе пре свега на људска права, а тиме и на права, положај, статус и дискриминацију жена, уједно настојећи да обезбеди бољу позиционираност на међународном нивоу када је реч о људским правима и родној равноправности.

Одредбе Устава Републике Србије, као највишег правног аката, указују на то да је циљ да се у држави обезбеди равноправни положај између жена и мушкараца. Држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности.⁵⁹ То подразумева стварање услова за потпуни развој и унапређење положаја жена у политичкој, друштвеној, економској и културној сфери, како би оне

---

⁵⁶ Исто., чл. 3.

⁵⁷ Исто., чл. 4.

⁵⁸ Савет Европе: Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, чл. 14, приступ 22.8.2021. <https://rm.coe.int/1680462540>

⁵⁹ Чл. 15. Устава Републике Србије (Службени гласник РС, бр.98/2006)

могле у целости да остваре и уживају људска права и основне слободе равноправно са мушкарцима.⁶⁰

Пред Уставом и законом сви су једнаки. Уставом је одређено да свако, без дискриминације, има право на једнаку законску заштиту. Забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.⁶¹

И Закон о забрани дискриминације утврђује забрану дискриминације на основу родног идентитета и пола, као посебан случај дискриминације утврђен овим законом. Овим Законом је, као самосталан државни орган, установљен Повереник за заштиту равноправности, независан у обављању послова предвиђених овим законом.⁶² Предвиђени су и тешки облици дискриминације. Тешким облицима дискриминације сматрају се изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрпељивости по основу националне, расне или верске припадности, пола и инвалидитета, родног идентитета, сексуалне оријентације, језика, политичког опредељења, и старосног доба.⁶³

Од 2009. године, равноправност полова и родна равноправност, уређена је посебним законом – Законом о равноправности полова, чије су одредбе на јасан начин прописивале забрану дискриминације према полу и роду. Овај Закон уређивао је стварање једнаких могућности остваривања права и обавеза, предузимање посебних мера за спречавање и отклањање дискриминације засноване на полу и роду и поступак правне заштите лица изложених дискриминацији.⁶⁴ Даном ступања на снагу Закона о родној равноправности престао је да важи Закон о равноправности полова.⁶⁵

Овим законом уређују се појам, значење и мере политике за остваривање и унапређивање родне равноправности, врсте планских аката у области родне равноправности и начин извештавања о њиховој реализацији, институционални оквир

---

⁶⁰Драгана Стјепановић-Захаријевић, Данијела Гавриловић, Невена Петрушић, Образовање за родну равноправност: Анализа наставног материјала за основну и средњу школу. UNDP, Београд, 2010., стр. 19

⁶¹Устав Републике Србије (Службени гласник РС, бр.98/2006), чл. 21.

⁶²Чл. 1. Закона о забрани дискриминације (Службени гласник РС, бр. 22/2009)

⁶³Исто, чл. 13.

⁶⁴Чл. 1. Закона о равноправности полова (Службени гласник РС, бр. 104/09)

⁶⁵Исто, чл. 76.

за остваривање родне равноправности, надзор над применом закона и друга питања од значаја за остваривање и унапређивање родне равноправности.⁶⁶

Реч је о закону који омогућава равноправност и једнаке могућности свих, дакле подједнако је важан, како за жене, тако и за мушкарце. Закон о родној равноправности, поред тога што пружа јасан приказ и дефинисање општих појмова у области родне равноправности, одређују врсте планских аката и уређује начин извештавања о реализацији планских аката. Законом су предвиђене и мере за остваривање и унапређивање родне равноправности.⁶⁷

Стати на пут дискриминацији заснованој на роду, питање је од важности за сваку појединку и сваког појединца. У том погледу, држава не сме бити нема, већ супротно. Органи јавне власти морају се тиме бавити. Органи јавне власти дужни су да континуирано прате остваривање родне равноправности у области друштвеног живота за коју су надлежни, примену међународних стандарда и Уставом гарантованих права у тој области као и да, у оквирима својих надлежности, воде политику једнаких могућности за жене и мушкарце и планирају, доносе, спроводе и јавно објављују резултате посебних мера.⁶⁸

У наставку рада, указаћемо и на који начин органи јавне власти учествују у обезбеђивању родне равноправности у областима образовања и васпитања, науке и технолошког развоја.

3. СТРАТЕШКИ ОКВИР РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

На основу члана 45 став 1. Закона о Влади,⁶⁹ Влада је донела Националну стратегију за родну равноправност за период од 2016. године до 2020. године, са

---

⁶⁶ Чл. 1. Закона о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021)

Према овом Закону, мере за остваривање и унапређивање родне равноправности подразумевају стварање једнаких могућности за учешће и равноправан третман жена и мушкараца у области рада, запошљавања и samozapoшљавања, социјалне и здравствене заштите, образовања, васпитања, науке и технолошког развоја, информационо-комуникационих технологија и информационог друштва, одбране и безбедности, саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, културе, јавног информисања, спорта, у органима управљања и назора и њиховим телима, политичког деловања и јавних послова, сексуалног и репродуктивног здравља и права, приступа роби и услугама. Законом се уређују и мере за сузбијање и спречавање свих облика родно заснованог насиља, насиља према женама и насиља у породици. Законом се уређују обавезе органа јавне власти, послодаваца и других социјалних партнера да интегришу родну перспективу у области у којој делују.

⁶⁷ Закон о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021), чл. 8-11

⁶⁸ Исто, чл. 22

⁶⁹ Закон о Влади (Службени гласник РС, бр.55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС и 44/14),

Акционим планом за период од 2016. године до 2018. године⁷⁰, која представља основни стратешки документ Владе РС. Примарни циљ ове Стратегије јесте унапређивање родне равноправности, полазећи од Уставом загарантованих права у овој области, као и права утврђених међународним уговорима.⁷¹

Усвајањем ове стратегије Влада је спровела реформу усмерену ка потпуном унапређењу и остваривању пуног обима поштовања људских права, а тиме је испунила и једну од обавеза која је саставни део процеса прикључивања Европској унији. Усвајање ове стратегије један је од приоритета Националног програма Републике Србије за усвајање правних тековина Европске уније.⁷²

Приликом израде ове Стратегије узети су у обзир и стратешки циљеви који су усмерени на елиминисање родних стереотипа и сексизма, као и спречавање и борбу против насиља према женама. Ови циљеви утврђени су Стратегијом родне равноправности Савета Европе за 2014–2017. која је усвојена 6. новембра 2013. године. Један од циљева је и тај да се женама мора загарантовати једнак приступ правди. И женама и мушкарцима мора се обезбедити уравнотежено учешће у политичком и јавном одлучивању. На крају, циљ је да се родна равноправност постигне у свим политикама и свим мерама.⁷³

Задатак Стратегије и Акционог плана је да се дефинишу активности које ће обезбедити смањење броја случајева кршења уставног и законског начела забране дискриминације, посебно према одређеним лицима, односно групама лица с обзиром на њихово лично својство – припадност осетљивим друштвеним групама.

Општи стратешки циљ Стратегије јесте усмереност ка промени родних образаца и унапређењу родне равноправности. Како би промена родних режима била могућа уз поштовање родне равноправности, морају се успешно отклонити негативни родни

---

⁷⁰ Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. године до 2020. године, са Акционим планом за период од 2016. године до 2018. године ("Службени гласник РС", бр. 4 од 22.01.2016.)

⁷¹ С обзиром на то да се активности предвиђене Националном стратегијом за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности („Службени гласник РС”, број 15/09) и пратећег Акционог плана („Службени гласник РС”, број 67/10) односе на период од 2009. до 2015. године, иницијативу за израду и усвајање ове Стратегије покренуло је Координационо тело за родну равноправност. Претходном стратегијом биле су обухваћене области које се односе на учешћа жена у изради јавних политика, доношењу одлука, привреди, као и области образовања, здравља, сузбијања насиља над женама, као и питања присутности родних стереотипа у медијима, а ова стратегија је поред тога утврдила и целовиту и доследну политику државе са циљем елиминисања дискриминације жена, побољшања њиховог положаја и интегрисања начела равноправности полова у све области деловања институција система као једног од чинилаца модернизације и демократизације друштва.

Приступ 17.7.2021.: <https://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-od-2016-do-2020-godine-sa-akcionim>

⁷² Исто, стр. 1

⁷³ Исто, стр. 6.

стереотипи и дискриминаторска пракса према женама, као и праксе које омогућавају неједнак израз моћи између жена и мушкараца. То је могуће уколико се промене родни обрасци који су засновани на стереотипима и предрасудама, а којих је нарочито много у патријархалним друштвима.⁷⁴

Забринутост о присутности родних стереотипа у наставним уџбеницима, материјалима и програмима показао је и Комитет УН за елиминацију дискриминације жена. Стога је препоручено РС да је неопходно подићи ниво свести о томе колико је образовање важно људско право, које је подједнако важно и за жене колико и за мушкарце.⁷⁵

Поред општих циљева, у Стратегији је постављен и посебан циљ који је усмерен ка родно осетљивом формалном образовању. Једна од мера којом је могуће остварити овај циљ јесте обавезно увођење родно осетљивих и антидискриминаторних образовних програма и наставних садржаја. Њихово увођење неопходно је на свим образовним степенима студија. Затим, као мера утврђена је и неопходна ревизија уџбеничког и наставног садржаја како би се у потпуности уклонили родни стереотипи, садржај и језик који су дискриминаторни. Потребно је увести образовање о репродуктивном и сексуалном здрављу и правима у наставне програме основног и средњег образовања. Такво образовање потребно је прилагодити узрасту детета и водити рачуна да буду укључена и питања која се баве родним односима, родним улогама, комуникације међу припадницима оба пола. Међу мерама, наведена је и та да се мора радити на унапређивању компетенције запослених у образовању и васпитању. То се може чинити уз увођење обавезних образовних програма о родној равноправности. На крају, у све наставне садржаје и уџбенике потребно је увести родно осетљив језик.⁷⁶

Поред наведеног, у Стратегији је садржан још један посебан циљ, усмерен на развијање студија рода и постизање видљивих академских резултата у тој области. Унутар академске заједнице потребно је промовисати важност увођења родних студија.⁷⁷

---

⁷⁴ Исто, стр. 37

⁷⁵ Закључна запажања Комитета за елиминисање дискриминације жена у вези са Другим и Трећим периодичним Извештајем о примени Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW/C/SRB/2-3), Препорука бр. 28.

⁷⁶ Исто., стр. 40

⁷⁷ Исто, стр. 41.

У циљу успешног реализовања овог циља, предвиђене су и мере. Најпре је важно подржати родне студије и унапредити их, јер се путем родних студија стичу сазнања о важности родних односа, на које треба указати. За спровођење родних студија неопходно је обезбедити стручан, компетентан кадар, који би спроводио политику родне равноправности, једнаких могућности и елиминисања родно засноване дискриминације. Дакле, родне студије морају бити видљиве и мора се радити на њиховој видљивости, промоцији, и препознатљивости, нарочито на ширу академску заједницу! Као мера у реализацији овог циља предвиђено је увођење нових предмета у оквиру студија рода и додатних видова усавршавања студенткиња и студената, затим утицај студија рода на унапређивање родне равноправности и промену родних образаца. Како би до реализације стратешких циљева дошло, Стратегијом је предвиђена и мера којом се подстиче финансијско подржавање истраживања и пројеката у оквиру студија рода. На крају, неопходно је пружити подршку студијама рода на мастер, специјалистичким и докторским студијама и промовисати их у циљу повећања броја студенткиња и студента, нарочито из рањивих група, те је као мера ка постизању тог циља, предвиђено и повећање буџетских места.⁷⁸

Акциони план за спровођење Националне стратегије за родну равноправност за период од 2016. до 2018. године, саставни је део ове стратегије.⁷⁹

Имајући у виду да је истекло важење Стратегије, постигнути резултати у њеној примени у односу на постављене циљеве, обухваћени су Финалним извештајем евалуације акционог плана за спровођење Националне стратегије за родну равноправност Републике Србије.⁸⁰ Релевантност, делотворност, ефикасност, утицај и одрживост критеријуми су на основу којих су постављени релевантност налази евалуације.

Кроз процес формалног образовања, млади развијају ставове, развија се њихова свест и вредносни обрасци. Отуда је мера за интегрисањем родне равноправности у родно осетљиво формално образовање релевантна и од велике важности за сам процес

---

⁷⁸ Исто, стр. 41.

⁷⁹ Овај план, будући да се односио само на један део стратешког периода, није садржао све мере и активности предвиђене Стратегијом, те се отуда и нумерација посебних циљева и мера у документима (Стратегији и Акционом плану) не поклапа у потпуности. На основу евалуације примене овог плана, израђен је други акциони план за период од 2019. до 2020. године.

⁸⁰ Марија Бабовић, Оливера Вуковић, Јована Обрадовић, Анамарија Големец-Поњелл, Џенита Хреља Хасецић, Томислав Нововић, Драгана Петровић, Финални извештај евалуације акционог плана за спровођење националне стратегије за родну равноправност Републике Србије, 2018. Приступ 2.8.2021. <https://www.secons.net/files/publications/99-publication.pdf>

интеграције. Посебно треба истакнути формално образовање запослених стручњака у различитим институцијама који, водећи се предрасудама и стереотипима, пружају услуге грађанима и грађанкама на начин који би се могао окарактерисати као дискриминаторски и родно неосетљив. Важност студија рода и постизање резултата у овој области се такође сматра релевантном мером. Може се слободно закључити да је ова мера сада и релевантнија у односу на период када је донет Национални акциони план (у наставку текста НАП), услед претње губитка финансирања. Студије рода не могу да се одрже услед губитка финансијске подршке. У наредном НАП-у овај циљ би се могао редефинисати у једну или више мера у оквиру једног циља о родно осетљивом формалном образовању.⁸¹

Важност родне сегрегације у образовању, препознат је у Стратегији на нивоу средњег и вишег (не и основног) образовања. Међутим, НАП-ом нису дефинисане мере и очекивани циљеви којима би се могли превазићи неравноправности које су последица родне сегрегације.

У Финалном извештају евалуације акционог плана за спровођење Националне стратегије за родну равноправност Републике Србије, као недостатак интервенције усмерене на унапређивање културе родне равноправности кроз формално образовање, наведено је и то што нису утвђене јасно дефинисане мере које се односе на интегрисање родне перспективе у наставне програме и уџбенике на универзитетима. Овај недостатак посматран је из угла универзитета (тима и високошколских установа) као места на којима се образују и усавршавају стручњакиње и стручњаци у областима права, економије, медицине, педагогије и другим областима за образовање запослених који обављају јавне функције или су радно ангажовани у институцијама које су задужене за пружање јавних услуга. На тај начин долази до повећаног ризика од дискриминације жена у остваривању њихових права на ове услуге, као и ризика да спречавања у остваривању својих права.⁸²

Очекиван резултат за 2018. годину, према НАП-у, а који се односи на посебан стратешки циљ утврђен Стратегијом, односно родно осетљиво формално образовање, јесте да се у основном и средњем образовању повећа број родно осетљивих наставних

---

⁸¹ Исто., стр. 52.

⁸² Исто., стр. 52.

садржаја. Овај резултат и његово мерење вршен је у складу са бројем родно осетљивих уџбеника и наставних садржаја.⁸³

Како би се прецизније утврдио овако широко постављен индикатор, неопходно је било да се спроведе посебна студија, што у оквиру извршене евалуације није било могуће. Овај циљ је постављен на основу раније спроведених истраживања путем којих је установљено да је код садржаја уџбеника на различитим нивоима формалног образовања изузетно неповољна ситуација. Са почетком примене НАП-а, нису спроведена слична истраживања и студије те није могуће прецизно утврдити делотворност у остваривању овог циља.⁸⁴

Увођење компетенција из родне равноправности као обавезних у систем лиценцирања наставника и дефинисање стандарда за садржај уџбеника, представља најзначајнији налаз о делотворности. НАП-ом је утврђено да ће наставни програми и садржаји (на свим нивоима формалног образовања) бити родно осетљиви до 2020. године, а да ће томе додатно допринети и Закон о уџбеницима.⁸⁵ Овим Законом је одређено да „уџбеник, приручник, електронски додатак уз уџбеник, додатно наставно средство, дидактичко средство и дидактичко игровно средство својим садржајем и обликом треба да обезбеде спровођење принципа једнаких могућности и уважавања различитости и не смеју да дискриминишу или доводе у неравноправан положај групе и појединце или да подстичу на такво понашање, у складу са законом којим се уређује забрана дискриминације.“⁸⁶ Отклањање родних стереотипа из уџбеника додатно зависи и од примене овог Закона.

Неделотворним је приказан посебан стратешки циљ, односно развијање и видљивост академских резултата у области студија рода. Праћење резултата је вршено кроз број научних радова, мастер радова и докторских дисертација у области студија

---

⁸³ Приступ 16.8.2021.: <https://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-od-2016-do-2020-godine-sa-akcionim>

⁸⁴ Приступ 2.8.2021. <https://www.secons.net/files/publications/99-publication.pdf>

У овој области су предузете неке активноти. Према информацијама Министарства просвете, науке и технолошког развоја, толерантно и недискриминаторно окружење за сваког појединца, инклузија деца из маргинализованих друштвених група, као и спречавање насиља и дискриминације, једна су од пет приоритетних области за обавезну обуку наставних радника утврђена Правилником о сталном стручном усавршавању наставника, васпитача и стручних сарадника. Постоји 19 акредитованих програма за наставнике (за добијање/задржавање лиценце за држање наставе), од којих се један директно односи на компетенције у области родне равноправности, неки од програма се тичу превенције насиља а додатни програми се односе на превенцију дискриминације. Преко 1.700 наставника, стручних сарадника и руководиоца запослених у просвети било је укључено у обуку о родној равноправности и родно заснованом насиљу и дискриминацији у школској 2017/2018. години.

⁸⁵ Закон о уџбеницима ("Сл. гласник РС", бр. 27/2018)

⁸⁶ Исто, чл. 13.

рода а очекиван резултат у 2018. години јесте повећан број објављених радова. Извор праћања били су годишњи извештаји универзитетских установа. Квантитативно праћање које се изражава у повећаном или смањеном броју објављених радова, није било могуће јер НАП-ом није утвђена полазна вредност.⁸⁷

Стручњаци и стручњакиње за родну равноправност, као и представници и представнице цивилног друштва, навели су неколико фактора који утичу на то да се број студената и студенткиња, а тиме и научних радова из области студија рода, не повећава. Међу факторима наведен је проблем који се јавља приликом запослења, односно унапређења на послу након стицања дипломе из студија рода. Затим, неусклађеност и неотвореност различитих студијских програма доводи до тога да је у пракси, онима који похађају други програм, претешко је да похађају и часове из области студија рода. Недовољно финансирање представља такође велики проблем. Предавачице на студијама рода пуно волонтирају и за своје ангажовање неретко не добијају адекватну надокнаду.⁸⁸

Формулације мера у овој области довеле су до лоше делотворности реализације НАП-а. Мере нису довољно јасно утврђене, није довољно јасно одређено ко треба да подржава и подстиче студије рода као и истраживања у овој области. Иако је у НАП-у као носилац ових мера одређено Координационо дело, оно није директно за то надлежно, већ је надлежност на Министарству просвете, науке и технолошког развоја, као и на универзитетима. Дакле, у циљу реализације овог циља, требало би прецизније дефинисати мере, преформулисати их, као што је редовно финансирање из буџета, а на универзитетима је да се унапреде активности које су усмерене на промовисање студија рода.⁸⁹

Када су у питању стратешки циљеви РС, односно документи јавне политике значајни за успостављање оквира родне равноправности, важно је напоменути следеће стратегије: Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од

---

⁸⁷ Приступ 2.8.2021. <https://www.secons.net/files/publications/99-publication.pdf>

Као освојени студисјки програм, студије рода постоје на нивоу докторских студија на Универзитету у Новом Саду и на нивоу мастер студија на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Током академске 2017/2018. године, на студије рода на Факултету политичких наука у Београду било је уписано 14 студената и студенткиња, што је 1 особа мање у поређењу са академском 2016/2017 годином. Током академске 2016/2017. године, само једна особа је уписала студије рода у Новом Саду

⁸⁸ Исто, стр. 61

⁸⁹ Исто, стр. 61.

И поред малог броја експерткиња и експерата са знањем из области рода, може се закључити да су они веома важан ресурс и од изузетног значаја за успешним интегрисањем родне перспективе у образовне системе, када се њихово знање и капацитети делотворно користе.

2021. до 2025. године⁹⁰, Стратегија превенције и заштите од дискриминације, Стратегија развоја образовања и васпитања до 2030. године (у току је јавна расправа о наведеној стратегији), Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године, као и Национална стратегија запошљавања за период од 2021. до 2026. године.

Међутим, да ли се и поред једнакости коју прокламују закони, жене суочавају са мишљењима да су поједини факултети и занимања искључиво резервисана за мушкарце, или жене следе своје афинитете и сходно свом образовању и својим способностима уписују одређене факултете, граде своју пословну каријеру и напредују? Да ли је свима и у једнакој мери загарантовано право на образовање?

4. ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ

Право на образовање представља једно од најстаријих гарантованих права из корпуса људских права. Због своје важности, заузело је место у многобројним међународним конвенцијама. Право на образовање најпре се класификује као културно право, док се у појединим међународним инструментима оно посматра и као социјално или економско право. Постоје и многобројни разлози због којих се ово право посматра из угла грађанског и политичког права. Неки од њих указују на то да право на образовање има централни значај када је реч о остваривању осталих права, те да указује и на то да су та права међузависна и да су недељива. И поред тога што су деца титулари права на образовање, остваривање тог права је најчешће посматрано кроз призму одраслих, као право родитеља на образовање своје деце и потребе друштва за обезбеђењем образованије популације.⁹¹

Доношењем Универзалне декларације о људским правима 1948. године предвиђено је гарантовано је да образовање треба да буде, усмерено ка пуном развоју људске личности и учвршћивању поштовања људских права и основних слобода. Оно

---

⁹⁰ Влада РС је на основу члана 38. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/2018) и члана 10. Закона о науци и истраживањима („Службени гласник РС”, број 49/19), донела предлог Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године, са мотом „Моћ знања“, који представља регулаторни инструмент за унапређење квалитета живота грађана Србије помоћу науке и технолошког развоја
Више на: <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2020/12/Predlog-Strategije-naucnog-i-tehnoloskog-razvoja-java-rasprava.pdf>

⁹¹ Ивана Крстић, *Идентитетски преображај Србије*, Прилози пројекту 2015 – Колективна монографија, Право родитеља на образовање које је у складу са њиховим верским и моралним уверењима, стр. 185-205, Београд, 2016., стр. 185.

треба да унапређује разумевање, трпељивост и пријатељство међу свим народима, расним и верским групама, као и делатност Уједињених нација за одржање мира.⁹²

Право на образовање је од великиког значаја за целокупни људски, друштвени и економски развој. Представља кључни елемент којим се постиже мир и одрживи развој. То је моћно оруђе у развијању пуног потенцијала свих и осигуравању људског достојанства, као и у обезбеђивању индивидуалне и колективне добробити. Право на образовање доприноси пуном развоју људске личности.⁹³

Право на образовање загарантовано је и Уставом РС. Свако има право на образовање. Основно образовање је обавезно и бесплатно, а средње образовање је бесплатно. Уставом је предвиђено и да сви грађани имају, под једнаким условима, приступ високошколском образовању. Бесплатно школско образовање у складу са законом омогућено је успешним и надареним ученицима слабијег имовног стања.⁹⁴

Забрањена је дискриминација по питању права на образовање, те је сваком лицу ово право загарантовано. Држављани Републике Србије једнаки су у остваривању права на образовање и васпитање.⁹⁵Образовање није привилегија. То је људско право. Образовање као људско право значи да је оно гарантовано свима без икакве дискриминације, те отуда државе имају обавезу да гарантују и поштују право на образовање, док са друге стране постоје начини да се државе сматрају одговорним за кршења или лишавања права на образовање.⁹⁶

У РС је образовање, почевши од основног, преко средњег, те закључно са високошколским, у погледу садржаја учења, менталних склопова и система вредности носилаца образовног процеса, а следствено, и њихових педагошких приступа – заробљено је патријархалном матрицом.⁹⁷

5. УРОДЊЕНОСТ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Покушаћемо да у наставку рада представимо каква је тренутна ситуација у Републици Србији када је у питању уродњеност образовања. Ову анализу

---

⁹² Универзална декларација о људским правима, 1948. чл. 26.

Преузето 24.8.2021. са:

https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/fajlovi/univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima_1948.pdf

⁹³ Приступ 25.7.2021. <https://www.right-to-education.org/page/understanding-education-right>

⁹⁴ Ibid., чл.71.

⁹⁵ Чл. 3. Закона о основама система образовања и васпитања ("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон и 6/2020)

⁹⁶ Приступ 25.7.2021. <https://www.right-to-education.org/page/understanding-education-right>

⁹⁷ Невена Петрушић, Драгица Вујадиновић, *Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: акциони планови за уродњавање*, Социологија, Vol. LX (2018), N° 1, стр. 315;

представићемо посматрано из два угла: родне неједнакости у приступу образовања и родне осетљивости образовања.

Успоставити једнакост у приступу образовања од велике је важности за целокупно друштво. У образовним системима широм света, као и у многобројним занимања, дубоко је укореењена родна сегрегација. Родна сегрегација може бити *хоризонтална* или *вертикална*. Уколико се односи на концентрацију једног пола у одређеним областима образовања или занимањима, реч је о хоризонталној сегрегацији. Са друге стране, када је реч о концентрацији једног пола у одређеним разредима, нивоима одговорности или позицијама, тада је реч о вертикалној сегрегацији.⁹⁸

Данас се жене баве и занимањима која су раније била резервисана искључиво за мушкарце. Међутим, њихов удео у тим занимањима је и даље јако мали. Поједине области у којима су жене мање заступљеније у односу на мушкарце јесу свакако области грађевинарства, инжењерства или информационих и комуникацијских технологија итд. То не значи да не постоје послови нису „резервисани“ за жене и у којима углавном оне доминирају. Оне су далеко више заступљеније од мушкараца у пословима педагошког образовања, здравства и здравствене неге и код послова у домаћинству. Утицај родне сегрегације је самим тиме велики, те она утиче на сужавање и ограничавање животних избора, образовних могућности и на запошљавање. Најчешће је узрок неуједначених плата и додатно доприноси јачању родних стереотипа. Родна сегрегација у великој мери сужава могућности приступа одређеним пословима и истовремено утиче на то да се одрже неједнаки односи моћи међу половима у јавној и приватној сфери.⁹⁹

Жене у Републици Србији, услед постојања и неговања патријархалних вредности, сусрећу се са баријерама које, било директно или индиректно, утичу на њихове академске каријере, напредовања, неравноправне расподеле послова у домаћинству и положаја у жене у породици, и тај утицај тежи и одражава се и на професионалну сферу жена. Томе у прилог сведочи анализа и присутност жена и мушкараца на руководећим позицијама на државним универзитетима у Републици Србији.¹⁰⁰

---

⁹⁸ Gender segregation in education, training and the labour market, Executive summary of the report by EIGE, Council of the European Union, 14624/17, Brussels, 23 November 2017 P.1

⁹⁹ Исто, стр. 1.

¹⁰⁰ Балша Делибашић, Газела Пудар, Драшко Ирена Фикет, *Универзитети између меритократије и патријархата: жене и моћ делања*, Универзитет у Београду, Институт за филозофију и друштвену теорију (ИФДТ), Београд, 2018, стр. 122.

Другу половину прошлог века, на глобалном нивоу, обележио је тренд омасовљавања образовања, увођењем обавезног нивоа образовања за све, дакле без обзира на пол, чиме је директно и женској популацији омогућен приступ свим образовним нивоима. На нашим просторима резултат у сфери образовања такође позитиван и указује на то да је све већи број жена укључен у процес стицања знања, диплома, титула и формирању професионалних идентитета. Посебно треба истакнути „универзитетски бум“ који се догодио седамдесетих година XX века, односно значајно повећан број жена које су се укључиле у универзитетско образовање, као и чињеницу да су се нашле међу најбољим студентима, а резултат тога је свакако и бољи образовни родни баланс.¹⁰¹

У Извештају о напретку у остваривању циљева одрживог развоја до 2030. године у Републици Србији, представљени су следећи подциљеви. Први подциљ указује на потребу да се свим девојчицама и свим дечама обезбеди могућност да заврше бесплатно, равноправно и квалитетно основно и средње образовање. Други подциљ указује на то да свим девојчицама и свим дечама се до 2030. године мора обезбедити приступ квалитетном развоју у раном детињству, бризи и предшколском образовању, како би се на тај начин припремили за основно образовање. Затим, следећи подциљ сумерен је ка томе да се мора обезбедити једнака доступност квалитетног образовања на свим нивоима. У наставку, међу подциљевима наведено је и то да се мора елиминисати родна неједнакост у образовању и као и да млади, али и велики део одраслих, треба да постигну језичку и нумеричку писменост.¹⁰²

У периоду од 2014. године до 2019. године, при остваривању подциља који се односи на елиминисање родне неједнакости у образовању и обезбеђивању једнаког приступа свим нивоима образовања и стручном оспособљавању рањиве групе, забележене су промене. Дошло је до повећања диспаритета у корист дечака на нивоу

---

¹⁰¹ С обзиром на то да хоризонтална сегрегација подразумева да се женски део популације приликом уписивања факултета више окреће хуманистичким, а мушки део природним наукама, један од важних сегмената акционог плана јесте превазилажење исте. Механизам квота, тј. комбинације квота и успеха на пријемним испитима, или неких других подстицајних механизма, јесу неки од механизма балансирања уписа оба пола како на факултете друштвених тако и на факултете природних наука
Опширније: Вујадиновић, Д., Петрушић, Н., Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: акциони планови за уродњавање, *Социологија* 60 (1), 2018, стр. 313-329 и Вујадиновић, Д., Петрушић, Н., Увођење родне перспективе у правничко образовање у Србији: пилот анализа студијских програма и удбеника, у: *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије*, Књига 7, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2017, стр. 84-103

¹⁰² Извештај о напретку у остваривању Циљева одрживог развоја до 2030. године у Републици Србији, Републички завод за статистику, Београд, 2020.
Приступ 7.6.2021.: http://sdg.indikatori.rs/media/1545/izvestaj-o-napretku-u-ostvarivanju-ciljeva-odrzivog-razvoja-do-2030-godine-u-srbiji_web.pdf ,

основне школе. На нивоу више средње школе дошло је до смањења диспаритета, а на нивоу ниже средње школе није било ни смањења ни повећања диспаритета. Када је реч о деци из најсиромашнијих и најбогатијих домаћинстава, такође је дошло до забележених промена. Преокрет је установљен на нивоу основног образовања у корист деце из најсиромашнијих домаћинстава. На нивоу средње и више средње школе, забележен је одржао се диспаритет у корист деце из најбогатијих домаћинстава.¹⁰³

Републички завод за статистику спровео је анализу уписаног броја деце у редовним основним школама на основу пола.¹⁰⁴ На основу прикупљених података, у школској 2014/15. години, укупан број дечака уписаних у основне школе у РС био је 286994, док је укупан број уписаних девојчица био 271875. У школској 2015/16. години, укупан број дечака уписаних у основне школе у РС био је 283292, док је укупан број уписаних девојчица био 268315. У школској 2016/17. години, укупан број дечака уписаних у основне школе у РС био је 280498, док је укупан број уписаних девојчица био 264736. У школској 2017/18. години, укупан број дечака уписаних у основне школе у РС био је 277260, док је укупан број уписаних девојчица био 261887. У школској 2018/19. години, укупан број дечака уписаних у основне школе у РС био је 271589, док је укупан број уписаних девојчица био 256245. У школској 2019/20. години, укупан број дечака уписаних у основне школе у РС био је 265991, док је укупан број уписаних девојчица био 251835. У школској 2020/21. години, укупан број дечака уписаних у основне школе у РС био је 262124, док је укупан број уписаних девојчица био 248452.¹⁰⁵

Присутност родне сегрегације у образовању потврђује чињеница да четворогодишње опште образовање заврши више девојчица 58%, док је проценат дечака мањи 42%. Средње стручне школе, такође заврши више девојчица него дечака (53% према 47%). Са друге стране, дечаци су бројнији у подручјима образовања: Електротехника, Машинство и обрада метала, Саобраћај, Геодезија и грађевинарство, Шумарство и обрада дрвета и Геологија и рударство.¹⁰⁶

Жене више уписују и завршавају високе школе и факултете. Међу уписаним студенткињама и студентима, однос жена и мушкараца је 57% према 43%. Однос

---

¹⁰³ Исто, стр. 108.

¹⁰⁴ Више на: <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/obrazovanje/osnovno-obrazovanje>

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Жене и мушкарци у Србији, Републички завод за статистику, 2020., стр. 50.

дипломираних је такође у корист жена (59%). Жена је више и међу онима који заврше докторске студије (57% према 43%).¹⁰⁷

Подаци Републичког завода за статистику РС потврђују чињеницу да жене чине већину у многим подручјима образовања: Здравство (71%), Уметност (68%) и Природне науке (66%), а мушкарци су бројнији у Инжењерству, производњи и грађевинарству (57%), Информационим и комуникационим технологијама (66%) и Услугама (56%).¹⁰⁸

Према подацима у академској 2019/2020. години високе школе и факултете уписало је 137.910 жена и 104.058 мушкараца, од којих су жене углавном изабрале факултете друштвених, уметничких и медицинских смерова, док су мушкарци претежно уписивали електротехнички, машински, грађевински, пољопривредни, шумарски и ветеринарски факултет. У истој академској години дипломирало је 25.002 жена и 17.947 мушкараца, а докторат је одбранило 448 жена а 334 мушкараца. Такође, бројке указују и да свега 971.000 жена а чак 1.333.000 мушкараца има посао, а јаз у зарадама износи 8,8% у корист мушкараца. То значи да би жена морала да ради додатних 35 дана сваке године како би имала исту зарату.¹⁰⁹

Према Индексу родне равноправности за 2016. годину, родна сегрегација у погледу избора занимања и даље постоји. Она је заснована на традиционалној подели занимања на она која су предвиђена за жене, и занимања која су предвиђена за мушкарце: дакле на женска и мушка занимања. Међу женама које студирају, већи је удео жена које се образују у областима образовања, здравства, социјалне заштите, хуманистичким наукама и уметности у односу на мушкарцима који студирају у тим областима, што је још један израженој сегрегацији.¹¹⁰

У наставку ћемо анализирати Извештај универзитетске комисије за упис студената у прву годину студијских програма основних академских, интегрисаних академских, основних струковних и специјалистичких струковних студија у школској 2020/2021. години¹¹¹, као и Извештај универзитетске комисије за упис студената у прву годину студијских програма другог и трећег степена студија у школској 2020/21.

---

¹⁰⁷ Исто, стр. 50.

¹⁰⁸ Исто, стр. 50.

¹⁰⁹ Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2020. годину, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2021. година, стр. 119.

¹¹⁰ Исто, стр. 119.

¹¹¹ Извештај универзитетске комисије за упис студената у прву годину студијских програма основних академских, интегрисаних академских, основних струковних и специјалистичких струковних студија у школској 2020/2021. години, Универзитет у Београду, 2020. година

години¹¹². Предочена анализа и преглед уписа на Универзитету у Београду у школској 2020/21. години, има за циљ да укаже на присутност хоризонталне сегрегације, односно укљученост жена и мушкараца у процес образовања, где долази до њихове подједнаке заступљености а где до њиховог мимоилажења.

Анализа уписа укупног броја студенткиња и студената на основне академске, интегрисане академске, основне струковне и специјалистичке струковне студије на Универзитету у Београду у школској 2020/21. години, указује да су од укупног броја уписаних студенткиња и студената 62% женског пола.¹¹³ (Графикон 1.)

Графикон 1.

Преглед уписаних студенткиња и студената на мастер академске студије на свим студијским програмима на Универзитету, по полу, указао је да такође да је 62% уписаних женског пола, док је 38% мушког пола.¹¹⁴ (Графикон 2.)

¹¹² Извештај универзитетске комисије за упис студената у прву годину студијских програма другог и трећег степена студија у школској 2020/21. години, Универзитет у Београду, 2020. година

¹¹³ Извештај универзитетске комисије за упис студената у прву годину студијских програма основних академских, интегрисаних академских, основних струковних и специјалистичких струковних студија у школској 2020/2021. години, Универзитет у Београду, 2020. година, стр. 25.

¹¹⁴ Извештај универзитетске комисије за упис студената у прву годину студијских програма другог и трећег степена студија у школској 2020/21. години, Универзитет у Београду, 2020. година, стр. 14

Графикон 2.

Даљом анализом појединих студијских програма из друштвено-хуманистичке групације, присутност уписаних студенткиња је чак 71% (овде нам показује да је реч о „женским факултетима“), док је мушког пола 29%. Слична је ситуација и са природно-математичком групацијом, где је мастер академске студије уписало 70% студенткиња. Иста ситуација је и са медицинском групацијом. Незнатно већи проценат по питању пола, уписало је мастер академске студије на факултетима из техничко-технолошке групације, где је присутност мушког пола 52%, док је женског 48%.¹¹⁵

Преглед уписаних студенткиња и студената на докторске академске студије на свим студијским програмима на Универзитету у Београду, по полу, указао је да је чак 60% припадница женског пола уписало докторске академске студије, док је 40% припадника мушког пола. Дакле и на студијама трећег степена, дошло је до сличних резултата као и на студијама другог степена, односно мастер академским студијама.¹¹⁶ И док је факултете из друштвено-хуманистичких групација, уписало више жена (69%), факултете из медицинске групације 60%, односно из природно-математичке групације 64%, факултете из техничко-технолошке групације уписало је незнатно више припадника мушког пола, односно 56%.¹¹⁷

Када је реч о уродњености образовања, тренутно стање неопходно је анализирати из два угла: из угла родне осетљивости основног и средњег образовања као и из угла родне осетљивости високошколског образовања.

¹¹⁵ Исто, стр. 14.

¹¹⁶ Исто, стр. 15.

¹¹⁷ Исто, стр. 25.

Родно осетљиво образовање врло је важно у изградњи друштва заснованог на људским правима и социјалној правди и сматра се суштинским покретачем одрживог развоја. Без увођења родне равноправности у све аспекте и све нивое образовања, није могуће остварити родну равноправност. Интегрисање родне перспективе у системе образовања значи да је потребно повећати родну осетљивост образовних програма и планова, уџбеничке литературе, наставних материјала и образовних процеса уопште. Наравно, од суштинске је важности да таква интеграција буде пропраћена и унапређењем родних компетенција наставног особља.¹¹⁸

И поред забележеног напретка када је реч о уродњавању образовања, нажалост, оно је још увек недовољно родно сензибилисано. То подврђују подаци из Националне стратегије за родну равноправност 2016-2020 и извештаји независних тела.¹¹⁹

Теме које се баве питањима родне равноправности у недовољној су мери обрађене и нису заступљене у наставним плановима и програмима, као и уџбеницима основног и средњег образовања. Важност да ове теме буду у већој мери заступљене огледа се у томе да код ученица и ученика развијају знања и вештине неопходна за живот у друштву које је засновано на принципима недискриминације, а тиме и родној равноправности, при чему је важно да се уважава различитост родних и других идентитета, те да се таква различитост поштује.¹²⁰

Садржаји путем којих се деца едукују и васпитавају и који се односе на демократију и грађанско друштво, у наставне планове и програме за основне и средње школе у РС остварују се кроз предмет Грађанско васпитање, а уведени су школске 2001/2002. године. Најпре је овај предмет имао статус изборног предмета, да би се његов статус мењао те данас представља обавезан изборни предмет који се бира за сваку школску годину.¹²¹

Завод за унапређивање образовања и васпитања је током 2017. године припремио нове програме и планове наставе и учења за основно образовање и васпитање. Програми су предвиђени и усмерени на стицање различитих компетенција

---

¹¹⁸ Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. Приступ 18.7.2021.: <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

¹¹⁹ *Посебан извештај Повереника за заштиту равноправности о дискриминацији жена*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2015.

¹²⁰ Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. стр. 39

¹²¹ Грађанско васпитање као обавезни изборни предмет у основној и средњој школи Евалуација програма и компетенција наставника, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд, 2013.

(један од њих је и „Одговорно учешће у демократском друштву“). Циљ је да се кроз наставу и похађање предмета Грађанско васпитање, ученице и ученици упознају са основним принципима поштовања људских права и слобода и вредностима грађанског друштва. На тај начин постају свесни својих права али и својих одговорности, те се у складу са тиме уче да буду спремни да реагују у заједници уважавајући вредности демократског друштва. Међутим, у плановима и програмима се експлицитно не спомиње родна равноправност, програм наставе није у довољној мери родно уродњен, и присутност родних стереотипа и предрасуда код самих наставница и наставника је евидентна.¹²²

Из тог разлога, једна од мера за унапређење наставе и учења, садржана у Стратегији развоја образовања у Републици Србији до 2030. године, усмерена је на то да се примени приступ који ће обезбедити да програми наставе и учења буду крајње осетљиви на родну равноправност, као и на различитост друштвених група, укључујући и друштвено осетљиве групе.¹²³

У Приручнику за наставнике грађанског васпитања у другом циклусу основног образовања и васпитања¹²⁴ наведено је да ће ученице и ученици који буду одрабали предмет Грађанско васпитање, бити у прилици да се баве питањима људских права, кршења и заштите права, идентитета, расизма, родне перспективе, различитости, равноправности, дискриминације, стереотипа, предрасуда итд. Ученице и ученици ће бити у прилици да се упознају и да стекну нова сазнања из области родне равноправности и то по следећим питањима: пола, рода, родног идентитета, родних улога, родних стереотипа, родне перспективе, родно засноване дискриминације, сексизма итд.¹²⁵

У уџбеницима и другим наставним материјалима још увек преовлађује родно стереотипан садржај. Недовољно је тема које се односе на питања родне равноправности а присуство женских и мушких ликова је поприлично неуједначено – и у текстовима и на сликама је много више мушких ликова него што је женских. Број

---

¹²² Горана Ђорић, Жунџић, Н., Татјана Обрадовић Тошић, *Образовање за родну равноправност*, Анализа наставног материјала за Грађанско васпитање, УНДП, Београд, 2010, стр.119.

¹²³ Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021

¹²⁴ Приручници су резултат сарадње Завода за унапређивање образовања и васпитања са Организацијом за европску безбедност и сарадњу, мисија у Србији, а у њиховој припреми учествовало је више аутора. Доступни су приручници за наставнике грађанског васпитања, црвене боје за први, а плаве за други циклус основног образовања и васпитања.

Више на: [Приручници за наставнике грађанског васпитања у првом и другом циклусу основног образовања и васпитања](#) | [Завод за унапређивање образовања и васпитања \(zuov.gov.rs\)](#)

¹²⁵ Исто

неуједначених знаменитих личности и цитираних аутора је врло неуједначен у корист мушких ликова. У односу на мушкарце, жене су представљене као кључне у пословима у домаћинству, као брижне мајке и супруге са стереотипним родним особинама. Родно стереотипни језик користи се у поприлично великом броју анализираних уџбеника.¹²⁶

Стереотипне улоге полова врло су изражајне кроз садржаје који се односе на представљање професионалних улога. Руководећи положаји и послови су готово увек представљени као сфера која је резервисана искључиво за мушкарце.¹²⁷

Резултати Родне анализе наставних програма и уџбеника за српски језик од I до IV разреда основне школе¹²⁸ указали су на то да питања из области родне равноправности нису укључена ни у уџбеницима, нити у наставним програмима, за прва четири разреда основне школе. У насловима уџбеника, као ни у садржају, нису обухваћене теме родне равноправности као ни начини остваривања родне равноправности у друштву. „Природа и друштво” и „Свет око нас”, уџбеници који се користе до четвртог разреда основне школе (намењени млађем узрасту), имају јако мало текста и испуњени су сликама као методичким средством. Оно што изненађује а везано је за ове предмете јесте неусклађеност садржаја који се односе на природу и друштво. Садржај који се односи на друштво присутан је у много мањој мери од оног који се односи на природу. Тај однос се може проценити као 6:1. Стиче се утисак да децу од малих ногу учимо да је природа важна и да је треба познавати, а да је друштво поље деловања „слепих сила“ и непознаница.¹²⁹ Мишљења смо да је јако важно указати да је уз природу подједнако важно друштво, односно да ови уџбеници морају бити у садржајном смислу усклађени.

Ситуација се погоршава када се на то придодају активности кроз које су ликови у овим уџбеницима приказани. Наиме, подела активности извршена је кроз потпуну полну поделу рада. Жене су представљене кроз активности и послове на кућном раду и то двоструко више у односу на мушкарце. Посао учитеља и учитељица резервисан је готово без изузетака – за жене! Мушкарци су представљени кроз активности у професионалним улогама, док жене доминирају у улогама медицинских сестара,

---

¹²⁶ Милинковић, М. *Родне разлике у образовним исходима: студија добијених мера и тренутна ситуација у Европи*, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију; Београд, јануар 2014.

¹²⁷ Захаријевски Стјепановић, Д. Гавриловић, Д. Петрушић, Н. *Образовање за родну равноправност, Анализа наставног материјала за основну и средњу школу*, УНДП, Београд, 2010, стр. 123.

¹²⁸ *Родна анализа наставних програма и уџбеника за српски језик од првог до четвртог разреда основне школе*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, Београд, 2019.

¹²⁹ Захаријевски Стјепановић, Д. Гавриловић, Д. Петрушић, Н. *Образовање за родну равноправност, Анализа наставног материјала за основну и средњу школу*, УНДП, Београд, 2010, стр. 39.

чистачица, продавачица итд. Само се у једном случају јавља мушкарац као добар и успешан домаћин, који свој посао обавља одговорно и добро.¹³⁰

Скривени курикулум је такође од велике важности за родну осетљивост образовања. Њиме се на ученице и ученике непланирано преносе вредности садржаја и обрасци понашања који нису прописни.¹³¹ Таквим садржајем најчешће се имплицира традиционално схватање родних улога, при чему је жени „место у кући“ а мушкарац је „глава породице“. Скривени курикулум је из тог разлога кључни елемент при увођењу родне перспективе у наставне програме, садржаје и уџбенике, те је у последње време повећања број активности са циљем да се унапреде компетенције наставног особља који учествују у едукацији деце, њиховом образовању, васпитању и упознавању са грађанским вредностима и родном равноправношћу.¹³²

У сеоским школама, међу ученицима и ученицима ромске националности, у тзв. патријархалним срединама, након завршених средњих техничких и стручних школа, наставак образовања на факултету и изградња професионалних каријера сматрају се стратегијама које нису резервисане за жене. Такве стратегије усмерене су на супротстављање улогама које су жени „примарне“ и односе се на кућне послове.

Од велике је важности да наставнице и наставници, који преносе знање и учествују у процесу едуковања младих, добију потребне вештине и сазнања на теме које се односе на родну равноправност. Нажалост, они се ретко баве проблемом дискриминације жена и њиховом положају у друштву, са ставом да је у питању тема

---

¹³⁰ Као генерички (лекар) и граматички облик доминира родно стереотипан језик: на слици је приказана жена лекар, а испод слике пише – лекар; на слици су приказане и жене и мушкарци, а испод слике пише учитељи. У уџбеницима су занимања људи углавном насловљена родно стереотипно: мушкарац је научник, лекар, ветеринар, возач, поштар, саобраћајац, пекар, а жена је продавачица, медицинска сестра; подучавање је искључиво женско занимање (само је на једној слици приказан учитељ, док су учитељице на свим осталим сликама на којима је илустрована школска средина; послове чишћења у школи обавља искључиво жена). Традиционална, родно стереотипна подела послова присттна је код подела послова у пољопривреди (берба и орање трактором су послови који су искључиво резервисани за мушку популацију док ду храњење живином окопавање баште и заливање послови који су резервисани искључиво за женску популацију).

Захаријевски Стјепановић, Д. Гавриловић, Д. Петрушић, Н. Образовање за родну равноправност, *Анализа наставног материјала за основну и средњу школу*, УНДП, Београд, 2010, стр. 44-47.

¹³¹ Јарић, И. *Јавни и скривени курикулуми средњошколске наставе социологије: образовне реформе у Србији* (1960–2006), Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд, 2012. стр. 16.

¹³² 19 програма из области родне равноправности и заштите од насиља и дискриминације одобрено је у Каталогу програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. годину. Усвојен је Каталог програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. годину. Укупно је 32 програма који се баве људским правима, од којих 24 програма имају за циљ унапређивање капацитета наставника и другог стручних сарадника за деловање у области заштите од родно заснованог насиља и дискриминације. У области унапређивања компетенција за грађанске вредности налази се 7 програма.

Приступ 12.8.2021.; <https://zuov.gov.rs/katalog-programa-strucnog-usavrsavanja-za-skolsku-2018-2019-2019-2020-i-2020-2021-godinu/>

која припада прошлости или је везана само за поједине патријархалне средине. Охрабрујуће је то да поједине наставнице и наставници придају значају на модерне облике отворене дискриминације жена, с обзиром на потенцијални сукоб права на рад, права на рађање и права детета на родитељску бригу и негу.^{133 134}

Родна осетљивост високошколског образовања представља један од незаобилазних корака у остваривању права једнакости и једнаких могућности према свима.

За друштвено-економски развој од посебне је важности да се повећа број високо образованог становништва и да се млади стимулишу да заврше факултет. Такве развојне и социјалне политике, из угла животних токова појединаца, доносе промене. Оне подстичу на изборе усмерене на високо образовање а такви избори имају последице на друге изборе попут укључивања на тржиште рада и формирање породице, улазак у родитељство итд.¹³⁵

Систем високог образовања у РС уређен је Законом о високом образовању. Њиме су уређени услови и начин обављања делатности високог образовања, основе финансирања високог образовања, као и друга питања од значаја за обављање ове делатности. У Закони су термини којима су означени положаји, професије, односно занимања и звања, изражени у граматичком мушком роду, подразумевају природни мушки и женски род лица на која се односе.¹³⁶

Принципи на којима је заснована делатност високог образовања јесу принцип јединства наставе, аутономије, отвореност према јавности и грађанима, поштовање људских права и грађанских слобода, укључујући забрану свих видова дискриминације

---

¹³³ Захаријевић Стјепановић, Д. Гавриловић, Д. Петрушић, Н. *Образовање за родну равноправност, Анализа наставног материјала за основну и средњу школу*, УНДП, Београд, 2010, стр. 120

¹³⁴ Обука „Наставници као носиоци квалитетног образовања за сву децу“, реализована је од стране Филозофског факултета Универзитета у Нишу. Ова обука намењена је васпитачима, наставницима, стручним сарадницима и осталим запосленима у образовним установама. Обуку је развила Регионална канцеларија UNICEF-а из Женева у сарадњи са Педагошким факултетом Универзитета у Цириху, а на основу програма обуке за инклузивно образовање, која се налази на листи програма од јавног интереса.

703 учесница и учесника, саветница и саветника, сарадница и сарадника из предшколских установа, основних и средњих школа је до сада похађало ову обуку. Врло су високе оцене (од 3,58 до 3,89 од могућих 4) по свим критеријумима који се односе на релевантност садржаја и употребљивост, компетентност водитељки и организација.

Приступ 4.9.2021.: <http://www.mpn.gov.rs/strucni-sastanak-mreze-realizatora-obuke-nastavnici-ka-nosioci-kvalitnog-obrazovanja-za-svu-decu/>

¹³⁵ Марија Бабовић, Драган Станојевић, Јелена Милиновић, Ирена Петровић, Стефан Стефановић, *Родне неједнакости у Републици Српској*, Центар за једнакост и равноправност полова Републике Српске Гендер центар 2015., стр. 112

¹³⁶ Чл. 1. Закона о високом образовању ("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - др. закон, 67/2019, 6/2020 - др. закони, 11/2021 - аутентично тумачење, 67/2021 и 67/2021 - др. закон)

итд.¹³⁷ Иако се родна равноправност у самом Закону експлицитно не помиње, Закон садржи клаузулу о родно осетљивој употреби језика, али је у целини родно наутралан.

Правилником о стандардима и поступку за акредитацију високошколских установа утврђују се стандарди и поступак акредитације студијских програма.¹³⁸ У самом Правилнику није предвиђен нити један родно осетљив услов у погледу стицања општих компетенција дипломираних студенткиња и студената. Недостатак је и у томе што овим Правилником није одређен ниједан дескриптор који се односи на родну равноправност (али ни на људска права) те се то се негативно рефлектује на дефинисање квалификација које по завршетку студија стичу студенткиње и студенти.¹³⁹

У свом саставном делу, Правилник садржи стандарде за акредитацију високошколских установа. Ниједан од стандарда не односи се на остваривање родне равноправности.¹⁴⁰ Једино је прописано да високошколска установа пружа додатну подршку студентима из осетљивих група (ово је прописано у стандардима који се тичу студената). Додатна подршка обезбеђује се без дискриминације по било ком основу сваком студенту из осетљивих друштвених група, коме потребна додатна подршка у образовању. Додатна подршка подразумева пружање услуга студенткињама и студентима са циљем испуњавања академских обавеза под равноправним условима.¹⁴¹

Ни Правилник о стандардима за самовредновање и оцењивање квалитета високошколских установа и студијских програма не садржи стандарде који су релевантни с аспекта остваривања родне равноправности.¹⁴²

---

¹³⁷ Исто., чл. 4

¹³⁸ Чл. 1. Правилника о стандардима и поступку за акредитацију високошколских установа ("Сл. гласник РС", бр. 13/2019)

¹³⁹ Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. Приступ 18.8.2021.: <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

¹⁴⁰ Правилник о стандардима за акредитацију садржи следеће стандарде: Стандард 1: Основни задаци и циљеви високошколске установе; Стандард 2: Планирање и контрола; Стандард 3: Организација и управљање; Стандард 4: Студије; Стандард 5: Научноистраживачки и уметнички рад; Стандард 6. Наставно особље; Стандард 7: Ненаставно особље; Стандард 8: Студенти; Стандард 9: Простор и опрема; Стандард 10: Библиотека, уџбеници и информатичка подршка; Стандард 11: Унутрашњи механизми за осигурање квалитета; Стандард 12: Извори финансирања; Стандард 13: Јавност у раду.

¹⁴¹ Правилник о стандардима и поступку за акредитацију високошколских установа ("Сл. гласник РС", бр. 13/2019 и 1/2021) стандард 8.4.

¹⁴² Правилник о стандардима за самовредновање и оцењивање квалитета високошколских установа и студијских програма *Службени гласник РС*, бр. 13/2019.

6. ИНТЕГРИСАЊЕ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА РС: ПОЉА ДЕЛОВАЊА И АЛАТИ ЗА УРОДЊАВАЊЕ

6.1. Поља деловања

Образовање добија значај кључног фактора за постизање родне равноправности интегрисањем родне перспективе у образовни процес. Путем образовања промовишу се једнака права и могућности жена и мушкараца у самом процесу образовања и стицању знања.¹⁴³ Управо из тог разлога, увођење родне перспективе јесте питање праведности образовног система и није само законска обавеза. Школа има велики потенцијал да мења превазиђене родне моделе и да образује и васпитава децу у духу равноправности.¹⁴⁴

Интегрисање родне перспективе у систем образовања представља процес који, поред временског фактора, имајући у виду да је реч о процесу који захтева дужи временски период, изискује и укљученост стручних и образованих људи који поседују релевантна сазнања и искуство које је неопходно како би се интегрисање спровело са позитивним исходом. У наставку рада ћемо представити поједина поља деловања при интегрисању родне перспективе у систем образовања, који су циљеви који се желе постићи и који су очекивани изазови којима треба одговорити.

6.1.1. Уродњавање наставних програма и наставних материјала

Питања попут оних – шта је то што се учи, из чега се учи, како се учи и какви резултати се производе, представља темељно питање образовања и у том смислу је квалитет, тј. родна (не) сензибилисаност студијских курикулума, силабуса, уџбеничке грађе и педагошког приступа - од кључног значаја у овом контексту.¹⁴⁵

---

¹⁴³ Невена Петрушић, Слободанка Константиновић Вилић, *Интегрисање студија рода у универзитетски систем образовања*, Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта Министарства просвете и науке Републике Србије, бр. 179046: Заштита људских и мањинских права у европском правном простору, 2012., стр. 18

¹⁴⁴ Јелена Стефановић, Саша Гламочак, *Приручник за увођење родне перспективе у наставу српског језика за први циклус образовања*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, 2019. стр. 4

¹⁴⁵ Невена Петрушић, Драгица Вујадиновић, Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: акциони планови за уродњавање, *Социологија*, Vol. LX (2018), № 1, стр. 325;

Анализом силабуса наставних предмета и курикулума појединих студијских програма¹⁴⁶ њихов садржај одликује родне перспективе, утврђено је да су уџбеници углавном родно неутрални, а у појединим деловима установљено је присуство родно стереотипних приступа у тумачењу друштвених појава. У високошколском образовању (у највећем броју случајева) користи се образовни материјал који је родно неосетљив. Прикази рода и родних улога су махом стереотипни уз ослањање на традиционалне патријархалне парадигме, док заступљеност примера мушких и женских родних улога није равномерна.¹⁴⁷

Родно осетљив језик, дефинисан је Законом о родној равноправности. Њиме се промовише равноправност жена и мушкараца и представља средство којим се утиче на подизање свести оних који се тим језиком служе у правцу остваривања равноправности, укључујући промене мишљења, ставова и понашања у оквиру језика којим се служе у личном и професионалном животу.¹⁴⁸

Уџбеници који се користе на већини универзитета у Србији, указују на то да готово ни у једном није заступљен родно осетљив језик, већ се термини и изрази користе скоро искључиво у мушком роду. Неретко се не користе ни адекватни терминиолошки изрази који би упутили на друштвену конструкцију рода и родних улога.

Чак и у оним уџбеницима који се баве темама о женама, људским правима или имају делимичан приступ родне осетљивости, забележен је или неодговарајући приступ тим темама или су те теме недовољно обрађене. На тај начин долази до омаловажавања поједних друштвено рањивих група, дискриминишу се обичаји, нетрадиционалне породице у којима жена не врши „традиционалну улогу“ итд.¹⁴⁹

Скривени курикулум је јако важан и не треба занемаривати. Одабиром појмова који имају исто значење, али се разликују у томе што су прикривени стереотипним схватањем, људи у датој ситуацији утичу на такав начин да, иако тога нису свесни,

---

¹⁴⁶ Вујадиновић, Д., Петрушић, Н. *Неопходност уредњавања студијских програма права и правничких предмета*, Зборник Д. Вујадиновић, З. Антонијевић (ур.), *Родна равноправност у високом образовању: концепти, праксе и изазови*, Академска књига Нови Сад, Нови Сад, 2019. стр. 303-324.

¹⁴⁷ Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. Приступ 18.8.2021.: <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

¹⁴⁸ Чл. 6. Закона о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021)

¹⁴⁹ Баћевић, Ј., Благојевић, Ј., Духачек Д., Џамоња-Игњатовић, Т. Вукасовић, М., Поповић, Д., Захаријевић, А. *Анализа родне димензије у високошколском образовном материјалу*, Центар за студије рода и политике Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2010, стр. 18-19.

таквом употребом језика се неминовно јављају и нежељене последице као резултат таквог одабира.

Још је деликатнија ситуација када се такав одабир, термини и изрази, или уопштено речено – језик, нађе у уџбеницима који су у употреби на универзитетима, односно факултетима у Републици Србији, те његово присуство и употреба бивају још израженији а последице веће, а потреба за интегрисањем родне перспективе у систем образовања, бива све нужнија.

Акционим планом за спровођење Националне стратегије за 2016-2018. планирано је низ мера за унапређивање родне осетљивости образовања. Веома важна мера усмерена је на ревизију уџбеника и наставних садржаја како би се елиминисали родни стереотипи, дискриминаторни садржај и дискриминаторни језик. Затим је као елиминисања родних стереотипа, дискриминаторних садржаја и дискриминаторног језика. Указано је на важност да се унапреде родне компетенције свих запослених у образовању и васпитању тако што ће се увести обавезни образовни програми о родној равноправности, као и увођењем садржаја о родној равноправности у испит за добијање лиценце за рад у настави, односно школама.¹⁵⁰

Према налазима евалуације АП за спровођење Националне стратегије 2016-2018,¹⁵¹ очекивани резултати нису остварени, а интервенције у области образовања спадају у области ниске делотворности.¹⁵²

У Закључним запажањима CEDAW Комитета у вези са Четвртим периодичним извештајем о примени CEDAW конвенције¹⁵³, Комитет је похвалио напредак који је постигнут у сектору образовања кроз имплементацију Стратегије развоја образовања до 2020, посебно повећањем стипендија за девојчице/девојке и признавањем потребе да се спречи напуштање школовања. Међутим, Комитет је исказао забринутост да је образовање под утицајем све доминантније политичке агенде против родне равноправности која се преводи у стереотипне садржаје наставног материјала.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ Низ активности планиран је и Нацртом АП за спровођење Националне стратегије 2019-2020, али овај документ није усвојен.

Више о томе: Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021.

Приступ 18.8.2021.: <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

¹⁵¹ Евалуација НАП-а за родну равноправност 2016-2018, SeConS, Београд, 2019.

¹⁵² Исто, стр. 8

¹⁵³ Опширније: Комитет за елиминисање дискриминације жена, Закључна запажања у вези са Четвртим периодичном извештајем РС, CEDAW/C/SRB/CO/4 од 8. марта 2019.

¹⁵⁴ Исто.

Педагошки приступ је од велике важности у овом процесу. Поред писаног језика, говор и гестикулација, изрази који се користе посебно у обраћању, морају да буде такви да мотивишу и једну и другу страну, без имало неоснованих разлика. Управо кроз јачање образовања, што је и препорука Комитета, појачаће се и укљученост жена у свим друштвеним сферама, а то ће довести до укупног повећања друштвеног благостања.¹⁵⁵

На образовним институцијама је задатак да се прилагоде друштвеним променама да кроз наставне програме и уџбенике промовишу родну равноправност, једнака права и могућности за све, односно промовишу основне постулате демократије.

6.1.2. Успостављање родног баланса при доношењу одлука

У Републици Србији, област образовања карактерише одсуство родне равноправности, веома изражајна вертикална сегрегација као и недовољна заступљеност жена у доношењу одлука, односно на руководећим позицијама на универзитетима и у научној заједници. Тиме је положај жена, у односу на положај мушкараца – неповољнији.¹⁵⁶

Родна равноправност је приоритет, не само зато што је једнакост жена и мушкараца сама по себи важан развојни циљ, већ и зато што је учешће и укључивање жена у процес доношења важних одлука важно како са индивидуалног, личног становишта, тако се та важност одражава и за целокупну државу и друштво. На европском нивоу, одавно је утврђен пут ка стварању уније у којој су и жене и мушкарци – равноправни, те им је, у својој разноликости а уз једнаке могућности за напредовање, омогућено да равноправно учествују у друштву, без икаквих ограничења у односу на полну или родну припадност. Један од кључних момената у остваривању принцип родне равноправности и јесте успостављање родне равнотеже у доношењу одлука.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ Исто.

¹⁵⁶ Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021.стр. 42.

Приступ 18.9.2021.:

<https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

¹⁵⁷ Стратегија ЕУ за родну равноправност за период од 2020. године до 2025. године, представља циљеве политике и акције за постизање значајног напретка до 2025. године ка родно равноправној Европи Приступ 8.8.2021.: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equality-between-women-and-men-decision-making/eu-action-promote-gender-balance-decision-making_en

Укључивање жена у процесе одлучивања, односно њихова ангажованост на руководећим позицијама, води ка томе да се, с обзиром на различитости између жена и мушкараца, њиховим заједничким укључивањем и ангажовањем у процесе одлучивања долази и до проширења перспективе у формирању нових циљева. Њиховим заједничким укључивањем у процесе одлучивања долази до повећања креативности и иновација. Од велике је важности и то да су међуљудски односи усклађенији када је у равнотежи присутност оба пола, те треба напоменути и да равнотежа у процесима одлучивања доводи до повећане пажње на потребе људи, решавање сукоба и брже се постижу договори.¹⁵⁸

Са развојем права, нарочито женских права, неспорно је да се стереотипна схватања према којима је мушки пол – јачи пол и способнији од женског пола, морају превазићи. Тек након што се превазиђу стереотипна схватања, могуће је говорити о једнакости жена и мушкараца и успостављању једнаких могућности за све. Равнотежа у доношењу одлука утиче и на то да се на тај начин побољшава целокупан процес одлучивања, и повећава се број компетентних кандидата и кандидаткиња који претендују да буду изабрани за одређену позицију, а имајући у виду њихове способности, достигнућа и квалификације.¹⁵⁹ Морају се уважавати индивидуални потенцијали, склоности и амбиције, а свако понашање мора бити у складу са принципом једнакости, ослобођено родних стереотипа.¹⁶⁰

У образовном систему РС, присутан је велики родни дисбаланс у погледу развоја професионалних каријера жена и њиховој заступљености на руководећим позицијама. Оне се неретко сусрећу са специфичним баријерама заснованим на роду и стереотипним схватањима о родној припадности. Са друге стране, постоје и знатне разлике у начину на који жене морају да искомбинују свој професионални и породични живот, с обзиром на то да успех жена није праћен еманципацијом унутар приватог домена, док мушкарац јесте. И то додатно утиче на каријерни пут жена у образовању.¹⁶¹

Целокупан систем високог образовања осликан је родним неједнакостима услед недостатка поимања о значају родне равноправности и проблема родних неједнакости,

---

¹⁵⁸ Gender equality in academia and research, GEAR tool, The European Institute for Gender Equality (EIGE), 2016. p.45

¹⁵⁹ Исто., стр. 6

¹⁶⁰ Анкица Шобот, *Родна неравноправност у Србији: демографско гледиште*, Институт друштвених наука, Београд, 2014., стр. 107.

¹⁶¹ Делибашић, Б. Пудар Драшко, Г., Фикет, И. *Универзитети између меритократије и патријархата: жене и моћ делања*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2018. стр. 118 и 120.

каријера академских радника али и радница и на крају, указивање на неједнаке услове рада у којима раде.¹⁶²

Посебно треба истаћи проблем „невидљивости“ академске заједнице као простора који је обележен родним поделама а који не виде ни жене, али ни мушкарци који су у високошколским установама на руководећим позицијама. Сматрајући да је академски сектор имун на дискриминацију и да је меритократски.¹⁶³

Посебно се мора уредити процедура избора декана, деканских колегијума, ректора и ректорских колегијума, јер у њима и даље преовладава родна неједнакост, и присутност жена јесте јако мала. Вертикална сегрегација се мора превазићи и то на начин базиран на политици родног баланса. Услед поштовања свих предности које родни баланс пружа, приликом избора се мора водити рачуна, и за оне позиције где постоји уједначена компетентност оба пола који за ту позицију конкуришу, предност треба дати полу који је у институцији мање заступљен.¹⁶⁴

Успостављање родног баланса подразумевало би да треба редовно пратити и процењивати напредак у заступљености жена и мушкараца на одређеним позицијама, уз прикупљање, анализу и дистрибуцију квантитативних и квалитативних података о њиховом броју на одговорним позицијама. Пожељно је подстакнути оба пола да конкуришу за сва радна места, те унутар високошколске установе промовисати једнаке могућности за присуп за сва радна места, те посебно истицати да су главни критеријуми при одабиру стручност и личне компетенције а не полна припадност.¹⁶⁵

Унутар високошколске установе, за бригу о кадровским решењима и родној равнотежи, треба формирати базу података ангажованих на позицијама на којима се доносе одлуке, те да се, водећи се добијеним резултатима, тамо где је то потребно, изврши реформа у циљу успостављања родног баланса. Препорука је да се, било унутар кадрoвске службе, било мимо ње, ангажују лица или формирају тела која би спроводила анализу у циљу формирања база података и која би настојала да се унутар високошколске установе успостави родни баланс. Посебно треба заштитити и промовисати једнака права и могућности жена и мушкараца у погледу учешћа и активностима око избора за одређене руководеће позиције.¹⁶⁶

---

¹⁶² Исто, стр. 118.

¹⁶³ Исто, стр. 119.

¹⁶⁴ Невена Петрушић, Драгица Вујадиновић, Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: акциони планови за уродњавање, Социологија, Vol. LX (2018), № 1, стр. 324;

¹⁶⁵ Исто, 324.

¹⁶⁶ Исто, 325.

Мишљења смо да унапређење и могућност жена да се на нађу на водећим, руководилачким позицијама, доводи до великих и неопходних промена у процесу селекције. С обзиром на компетенције, стручност и квалификације у погледу образовања, научних и професионалних достигнућа, укључивање жена у процесе одлучивања доводи до повећаних позитивних ефеката на квалитет представница и представника. На тај начин се поступак селекције унапређује тиме што се у том процесу знатно повећава могућност да се одабере особа која је за одређену позицију најкомпетентија и на тај начин спречава селекција заснована на пристрасности или дискриминацији.

6.1.3. Подрика развоју студија рода

Интегрисање родне перспективе у образовне курикулуме олакшано је услед постојања студија рода (женске/родне студије). Ове студије настале су шездесетих година у склопу друштвених покрета у Америци, и временом су ове нашле своје место у студијске програме. Убрзо након тога, родне студије бивају уведене на већини европских универзитета и паралелно са тиме, оснивали су се и посебни центри за феминистичка истраживања.¹⁶⁷

Студије рода су се у Србији развијале као интердисциплинарни – алтернативни програми, најчешће у оквиру невладиних (феминистичких) организација. Сам процес њиховог увођења у универзитетске курикулуме, текао је веома споро, чему је допринео и период ратовања.¹⁶⁸

У наставку ћемо навести нека од основних начела и схватања на којима се студије рода базирају:

- промоција родне равноправности;
- студије рода нису од важности само за жене;
- превазилажење стереотипних схватања заснованих на роду;
- позитивни ефекти уродњавања на целокупно друштво;
- указивање на потешкоће са којима се жене суочавају приликом напредовања и конкурисања за руководеће позиције;

---

¹⁶⁷Петрушић, Н. Константиновић Вилић, С. *Интегрисање студија рода у универзитетски систем образовања*, Зборник радова Заштита људских и мањинских права у европском правном простору, Ниш, Правни факултет, 2012, стр. 27.

¹⁶⁸Опширније: Драгана Поповић, Даша Духачек, *О развоју женских студија у Србији, (ур)* . Вукашин Павловић, Друштвени покрети и промене, Удружење за политичке науке, Факултет политичких наука, Београд 2013.

- настојање да родно осетљив језик буде општеобавезан;
- помирење приватног и професионалног живота;
- искорењивање свих облика родно заснованог насиља;¹⁶⁹

У Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију, усвојеним на Четвртој конференцији о женама одржаној 1995. године, интегрисање родних студија постављено је као главна глобална стратегија за промоцију родне равноправности.¹⁷⁰ Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. године до 2020. године садржи један посебан стратешки циљ, развијање знања и видљивост академских резултата у области студија рода.¹⁷¹

Увођењем студија рода на факултетима омогућује се студентима и студенткињама да развију критичко размишљање, способност да идентификују стереотипе, као и да развију алате и вештине којима се може елиминисати родно слепило. Присутност родног слепила у образовању доводи до читавог низа негативних рефлексија: положај жене је невидљив те у таквом положају жена има ограничен избор. Са друге стране, положај мушкарца је привилегован, а тиме избор могућности бива готово без ограничења. Путем студија рода, студенткиње и студенти стичу сазнања која су од великог значаја за искорењивање свих облика родно заснованог насиља.¹⁷²

Родне студије доприносе едукацији и стицању вештина да се у различитим социјалним срединама, родни сукоб реши на начин којим се обезбеђује заједничко разумевање и поштовање обе стране у погледу родног идентитета и односа. Дакле, путем родних студија се испитује узрок који је довео до сукоба и траже се решења и средства за превенцији. Без обзира на пол, промовише се свест о вредности свих људи, испитују се све сфере породице и друштва, као и међуљудских односа, укључујући породицу, дом, образовну институцију, радно место итд. Родне студије баве се

¹⁶⁹ Приступ 5.3.2021. [La \(re\)production des inégalités de genre : quels enjeux dans l'éducation, la santé et la protection sociale ? | Cairn.info](#)

¹⁷⁰ Пекиншка декларација и платформа за акцију, Четврта светска конференција о женама Приступ: 27. јула 2021. године: [pekinska_deklaracija.pdf \(e-jednakost.org.rs\)](#)

¹⁷¹ Више о томе у поглављу овог рада: *Стратешки оквир родне равноправности*

¹⁷² Истраживање из 2019. године је показало да већина студената (скоро сваки четврти) сматра да није ништа страшно уколико се девојкама на улици додајује. Провокативно облачење је одлука девојака и са тиме се сложило 43% студената, да су, уколико их неко узнемирава због провокативног облачења, да су девојке саме за то криве. Иако је позитиван пример тај да што су неки од факултета почели да усвајају поравилнике о забрани сексуалног уцењивања и узнемиравања, ово је пробем који изисткује институционализацију на нивоу универзитета! На тај начин, факултети не би имали избор да ли ће или не да усвоје опште акте овог типа, већ би њихово усвајање било обавезујуће.

Опширније: Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. Приступ 20.9.2021.: <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

истраживањем природе рода и тиме се помаже друштву и појединцима да се успоставе здрава родна очекивања и модели идентитета.¹⁷³

Међутим, како би увођење студија рода на факултетима у Републици Србији било сврсисходно, и овде је потребно спровести темељну реформу на факултетима у оквиру студијских програма основних, мастер и докторских академских студија. С обзиром да су факултети разврстани према научним пољима у више групација, евидентно је да се на сваком факултету мора спровести истраживање и установити који су жељени циљеви који се желе постићи увођењем родних студија у конкретном случају, поред оних општих циљева који се подразумевају. Када је реч о реализацији студија рода у РС, ситуација је следећа:

- правне студије рода, реализују се у оквиру основних академских студија на Правном факултету Универзитета у Нишу. Исход предмета је да се стекну потребна знања, способности, компетенције и вештине везане за родну равноправност, способност систематичног приступа правним проблемима те да се стечена знања примене у пракси. Предмет је усмерен на разумевање потреба, понашања и ставова целе популације, избегавајући делимична тумачења и стереотипна схватања према којима је мушкарац универзални, односно неутрални субјекат. Циљ је да се савладавањем предмета студенткиње и студенти оспособе да стечена знања на тему рода, родне равноправности и забрани дискриминације, примене у пракси;¹⁷⁴
- на Факултету политичких наука, реализују се мастер академске студије – политикологије – студије рода. У питању је интердисциплинарни програм друштвених и хуманистичких наука. Програм је конципиран на начин да обухвати теме из области историје феминизма и феминистичког покрета, али се исто тако бави и савременим теоријама, питањима идентитета, рода, пола, разлика, сексуалности, отпору дискриминацији итд.¹⁷⁵
- у оквиру докторских студија културе и медија, на Универзитету у Београду – Факултету политичких наука, могуће је у оквиру изборних предмета формулисати проблем који разматра род и родне односе (студијски програм је

---

¹⁷³ Преузето 04.03.2021. године: <https://www.reference.com/world-view/importance-gender-studies-fafd36f4914041b1>

¹⁷⁴ Преузето 1.9.2021. са: <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/silabusi/osnovne/pravne-studije-roda.pdf>

¹⁷⁵ Преузето 1.9.2021. са: <https://www.fpn.bg.ac.rs/master-studije-roda>

конципиран тако да је могуће обрадити теме рода, родних односа и родне равноправности уопште.)¹⁷⁶

- на Универзитету у Новом Саду, формиран је универзитетски центар за интердисциплинарне и мултидисциплинарне студије и истраживања, у оквиру којег се реализују докторске академске студије родних студија. Реч је о интердисциплинарном програму који је усмерен на усвајање теоријских и практичних знања из области студија рода и његовом друштвеном, научном, политиком и домену социјалних односа. Студијски програм, поред тога што омогућава да се стекну знања неопходна за решавање друштвених, политичких и интерперсоналних проблема заснованих на дистрибуцији родних улога, овај програм омогућава и да се обезбеди наставни кадар који ће моћи да стечена знања интегрише у монодисциплинарне студијске програме и научне области. Потребно је повећати број образованих у друштву, неопходан је стручан и компетентан кадар, а то се постиже тиме што се указује на значај родних односа и пружање једнаких могућности за све управо кроз образовање.¹⁷⁷

Већ смо указали на проблем високог образовања у Србији које је окарактерисано готово потпуним одсуством увођења родне перспективе у садржаје учења на институционалном нивоу, у наставне садржаје, програме и планове, уџбенике и наставне материјале.¹⁷⁸ Знатно би се олакшало испуњавање захтева за креирање родно сензитивних студијских програма уколико би се уродњавање наставних садржаја, уџбеничке литературе и педагошких приступа догађало одоздо, додатном систематском едукацијом наставника за разумевање и усвајање родне перспективе.¹⁷⁹

Студије рода базирају се на анализама различитих социјалних поља и односа и жена и мушкараца, и помажу изградњи јединствене социјалне конструкције тих поља и односа, полазећи од тога да су родни односи – друштвени односи, односно да су суштинског значаја за бољу економију и развијено друштво.¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ Преузето 1.9.2021. са: <https://www.fpn.bg.ac.rs/doktorske-studije-kulture-i-medija>

¹⁷⁷ Преузето 1.9.2021. са: [Универзитет у Новом Саду - ДАС Родне студије \(uns.ac.rs\)](https://uns.ac.rs)

¹⁷⁸ Евалуација НАП-а за родну равноправност 2016-2018, SeConS, Београд, 2019., стр. 34

¹⁷⁹ Опширније: Вујадиновић, Д., Петрушић, Н., Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: акциони планови за уродњавање, Социологија 60 (1), 2018, стр. 313-329 и Вујадиновић, Д., Петрушић, Н., Увођење родне перспективе у правничко образовање у Србији: пилот анализа студијских програма и уџбеника, у: Перспективе имплементације еџропских стандарда у правни систем Србије, Књига 7, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2017, стр. 84-103

¹⁸⁰ <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/gender-relations>

Међутим, кључни елемент у остваривању „добровољног“ уродњавања образовања и ширењу свести о значају родних студија јесте формирање студијских програма (мастер/докторских родних студија) интердисциплинарног и мултидисциплинарног карактера на сваком факултету. Сваки факултет требало би да акредитује студијске програме студија рода који би одговарали његовом пољу истраживања. Са циљем да увођење родних студија буде делотворно, наставни кадар мора да се подстакне да се целокупно извођење наставе прилагоди уродњеном знању као и да се упозна са важношћу уродњавања високог образовања. На тај начин, наставни кадар се подстиче на укључивање у процес развијања родно сензибилисаног знања, наставних планова, материјала и уџбеника, а сам процес уродњавања образовања и интерграције родне перспективе у њему, био би знатно реалнији, сврсисходнији и бржи.¹⁸¹

Дакле, промене се морају дешавати како „споља“, тако и „изнутра“. Потребно је да се унутар образовних установа, руководство утиче на то да се наставни кадрови – едукују у области родне равноправности, као и да се сви заједно укључе у реформу промене и унапређења наставе, наставних садржаја и материјала, нарочито уџбеника који морају да садрже теме из области родне равноправности, све са циљем да се сузбије и превазиђе „скривени курикулум“ и афирмишу студије рода.¹⁸²

Проблем који се јавља код студија рода а који се мора превазићи, тиче се њиховог финансирања. Предавачице које су ангажоване на извођењу наставе, пуно волонтирају и неретко не добијају адекватну надокнаду за свој рад и залагање.¹⁸³ Знатно је повољнија ситуација у држава Европске уније. Студије рода се само малим делом самофинансирају или траже додатне изворе финансирања, док су по правилу финансиране из државног буџета у размерама од 70% до 100%.¹⁸⁴ Треба напоменути и то да студенткиње и студенти, по завршетку студија рода, тешко проналазе посао те је

---

¹⁸¹ Опширније: Петрушић, Н. Константиновић Вилић, С. *Интегрисање студија рода у универзитетски систем образовања*, Зборник радова Заштита људских и мањинских права у европском правном простору, Ниш, Правни факултет, 2012.

¹⁸² Опширније: Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. Приступ 20.9.2021.: <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

¹⁸³ Евалуација НАП-а за родну равноправност 2016-2018, SeConS, Београд, 2019., стр. 61.

¹⁸⁴ Петрушић, Н. Константиновић Вилић, С. *Интегрисање студија рода у универзитетски систем образовања*, Зборник радова Заштита људских и мањинских права у европском правном простору, Ниш, Правни факултет, 2012., стр. 27.

закључак да треба обезбедити финансијску подршку како студентима и студенткињама, тако и предавачицама и истраживачицама у овој области.¹⁸⁵

Имајући наведено у виду, закључак је јасан: родне студије се морају промовисати и путем њих се мора указати на значај успостављања родне равноправности и забрани дискриминације, а нарочито дискриминације жена! Потребно је предузети кључне кораке и уложити велики напор да се уклоне препреке које онемогућују женама да буду равноправно заступљене и укључене на свим нивоима, да се повећа број жена укључених у доношење одлука у друштву, а тиме и у високом образовању које је незаобилазно на том путу.¹⁸⁶

6.2. Алати за уродњавање

Са циљем да се постигну резултати и интегрисање родна перспектива у систем образовања у Републици Србији, неопходно је да дакле применити одређене алате и одређене методе за уродњавање. На тај начин, путем алата за уродњавање, који су од централног значаја за процес интегрисања родне перспективе, долази се до конкретизације смерница, корака и мера које је на том путу потребно предузети како би се уродњавање применило у пракси. Са циљем да се постигну одређени резултати, родна анализа, родно одговорно буџетирање или акциони планови за родну равноправност, могу се као алати користити одвојено, али исто тако могу се и комбиновати. У случају акционих планова, неретко долази и до спровођења, мониторинга, односно надзора у којој мери је дошло до постизања родно одговорног циља.¹⁸⁷

Без постојања наведених алата, интегрисање родне перспективе у системе и политике држава, представљало би само теоријску концепцију. У наставку ћемо представити поједине алате и указати на њихов значај.

---

¹⁸⁵ Демократија и људска права. Извештај о напретку II, *Други извештај о напретку по областима за период октобар 2016 – 1. јун 2020, сачињен на основу оквира за мониторинг и евалуацију*, Женска платформа за развој Србије и Фондација Friedrich Ebert – канцеларија у Србији, Београд, 2020, стр. 80-81.

¹⁸⁶ World Declaration on Higher Education for the Twenty-First Century: Vision and Action, World Conference on Higher Education (1998), приступ 21.8.2021. <http://www.un-documents.net/wdhe21c.htm> чл. 4.

¹⁸⁷ Антонијевић, З., *Акциони планови за родну равноправност: алатке и методе за уродњавање политика, програма и пројеката*, Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, Сарајево, 2020., стр. 3.

6.2.1. Акциони планови за увођење родне перспективе

Акциони план за увођење родне перспективе, дефинише се као скуп акција и мера које је потребно предузети а које имају за циљ и воде ка промени родних односа и моћи, заснованих на неравноправном положају унутар институције или организације, да се такав однос моћи промени. Дакле, реч је о креирању визије или програма усмерних ка томе да се, тамо где се утврди постојање родног дисбаланса, хијерархијског односа моћи или дискриминаторног понашања, да се то превазиђе, отклони и успостави родна равноправност.¹⁸⁸

У државама Западне Европе и државама Скандинавије, планови за интегрисање родне перспективе су раније препознати и као такви дефинисани (у државама Западне Европе и државама Скандинавије), те је стога њихово креирање и примена знатно учесталија и успешнија.¹⁸⁹

Европски институт за родну равноправност (*EIGE*) указао је на то да се постизање родне равноправности мора темељити на релевантним подацима о полу и роду, добијених темељном анализом јер управо то представља кључни предуслов за успешно креирање акционог плана за уродњавање. То се, пре свега, огледа у томе да мере и активности дефинисане акционим планом, морају бити пажљиво одабране, представљене и конкретизоване кроз јасно одређене фазе/кораке.¹⁹⁰

Прва фаза, почетна фаза или како се још назива, фаза суочавања, представља сагледавање значаја увођења родне равноправности унутар установе у односу на унутрашње и спољашње факторе. Друга фаза, фаза анализе и процене спроводи се како би се утврдили ресурси који могу бити на располагању приликом креирања и примене акционог плана (кадровски - у погледу стручњакиња и стручњака који би могли да спроведу анализу, финансијски - у погледу неопходних финансијских средстава за његово креирање и примену). Трећа фаза је формирање акционог плана за уродњавање. Ова фаза уједно подразумева и постављање циљева који се желе остварити, као и постављање одређених радњи и акција у циљу решавања идентификованих проблема

---

¹⁸⁸ Циљеви се могу поставити и шире, на нивоу заједница, региона, држава, па чак и посамтрано на нивоу више држава. Дакле, уколико је реч о свеобухватнијој стратегији, која превазилази институционалне или организационе оквире, акциони план је тада усмерен на активности, временски оквир, актере и буџет за постизање конкретних резултата и циљева на нивоу тих заједница.

Видети: Антонијевић, З. Акциони планови за родну равноправност, Алатке и методе за уродњавање политика, програма и пројеката, Сарајево, 2020.

¹⁸⁹ Приступ 15.6.: <https://ec.europa.eu/info/>

¹⁹⁰ Promoting gender equality in academia and research institutions Main findings, The European Institute for Gender Equality (EIGE), 2016, Доступно на: <https://eige.europa.eu/>

утврђених у претходној фази, фази анализе. Потребно је одредити и ресурсе, како финансијске, тако и кадровске, као и одредити рокове за спровођење радњи и акција. Четврта фаза, фаза спровођења плана за уродњавање, током ове фазе предузимају се активности и радње предвиђене у ранијим фазама. Врши се њихова процена и праћење са циљем да се утврде постигнути резултати, или њихово одсуство. Пета фаза је фаза праћења напретка у примени плана за уродњавање, Неретко до покретања ове фазе приступа се паралелно са претходном фазом спровођења примене акционог плана за уродњавање. Прати се напредак и увек се настоји да, тамо где се уоче неке неправилности, које се нису могле очекивати или предвидети приликом формирања плана, да се те неправилности у кратком року и на најбољи начин отклоне и да се настави ка очекиваном циљу. На крају, али не и најмање важна, јесте шеста фаза у којој се закључује план за уродњавање и износи закључак у погледу остварених циљева.¹⁹¹

Унутар академских институција, акционим плановима омогућава се приступ у решавању неједнаких односа моћи, родног дисбаланса и пружа се дугорочно решење у трансформацији друштвене праксе засноване на неравноправности. Стога се сматрају од крuciјалне важности при интегрисању родне перспективе у систем образовања.¹⁹²

Акциони планови за увођење родне перспективе на универзитетима у Републици Србији не постоје. Изузетак је Универзитет у Београду који је такав план усвојио 2019. године.¹⁹³ Овим планом утврђен је општи циљ а то је да се Универзитет у Београду обавезује да ће предузети све неопходне радње како би се остварио помак ка стварању и постизању вишег нивоа родне равноправности на свим степенима студија и у свим областима истраживања и рада.

Акционим планом Универзитета у Београду, утврђене су три приоритетне области у којима је потребно предузети активности у односу на утврђене недостатке у погледу родне равноправности: 1) област управљања људских ресурса (ту је као недостатак наведено одсуство система који би пратио успех академских каријера и жена, али и мушкараца уз факторе који могу и доводе до неједнакости); 2) подједнака заступљеност у доношењу одлука (као недостатак је наведена недовољна заступљеност

---

¹⁹¹ Садржај доступан на: [The GEAR Step-by-Step Guide | EIGE \(europa.eu\)](https://eige.europa.eu/step-by-step-guide)

¹⁹² L. Husu, *Gender Equality in Nordic Academia: Advances and Challenges*, у: Вујадиновић, Д., Антонијевић, З. (ур.) стр. 66; Петрушић, Н. Вујадиновић, Д. *Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: Акциони планови за уродњавање*, Марина Благојевић (ур) Социологија, 1/2018, 313-329.

¹⁹³ На седници одржаној 17. априла 2019. године Сенат Универзитета је, усвојио План Универзитета у Београду за постизање родне равноправности
Доступно на: https://bg.ac.rs/files/sr/univerzitet/ravnopravnost/Plan_UB_za_postizanje_rodne_ravnopravnosti_2019.pdf, приступ 7.8.2021.

жена на руководећим позицијама, односно у органима који доносе одлуке као и присутност стереотипних, традиционалних схватања о жени и њеној улози); 3) садржај студијских програма (уочен је недостатак података о студијским програмима и предметима који су базирани на студије рода, односно на родну равноправност где се приоритетом поставља формирање базе података о свим тим курсевима). Наведеним планом утврђени су и очекивани резултати који се желе постићи након спроведених мера. Када је реч о управљању људским ресурсима, резултат се огледа у редовно доступним индикаторима који садрже родну компоненту. Код јачања и промовисања родне равноправности, очекивани резултат је да се подигне свест међу запосленима на Универзитету о значају родне равноправности и њеном остваривању. На нивоу Универзитета, потребно је успостављање сталног тела за родну равноправност те је у том циљу уведена позиција одбора за родну равноправност.¹⁹⁴

Предвиђено је да ће се операционализацијом Плана бавити Ректорат Универзитета у Београду, као и да ће се праћење и евалуација у остваривању циљева утврђених овим Планом спроводити на годишњем нивоу. Сваке године, у деловима у којима је потребно, вршиће се кориговање Плана Универзитета у Београду за постизање родне равноправности.

Нацрт акционог плана за постизање родне равноправности припремио је Правни факултет Универзитета у Београду, али он још увек није усвојен.¹⁹⁵

Повереница за заштиту равноправности, указала је на значај и потребу усвајања акционих планова за интегрисање родне перспективе. Потребно је да се најпре измене стандарди студијских програма, као и стандарди за акредитацију високошколских установа, те да се високошколским установама утврди обавеза доношења стратегија са акционим планом за постизање родне равноправности. Потребно је дакле утврдити које су то мере које треба предузети како би се укинула родна неравноправност, као и увођење система праћења успешности предузетих мера. Студенткиње и студенти морају бити део овог процеса, те се њима кроз постојеће али и увођењем ових наставних предмета, курсеве, дебате, семинаре, радионице итд. морају обезбедити обуке о значају родне равноправности.¹⁹⁶

---

¹⁹⁴ Исто., стр. 3.

¹⁹⁵ Садржај доступан на: http://centar.ius.bg.ac.rs/attachment.php?id_attachment=392, приступ 7.6.2021.

¹⁹⁶ Иницијатива за измену стандарда у поступку за акредитацију високошколских установа, бр. 6-00-1/2018-02 од 9.1.2019. Доступно на: <http://ravnopravnost.gov.rs/rs/inicijativa-za-izmenu-standarda-u-postupku-za-akreditaciju-visokoskolskih-ustanova/>, приступ 20.8.2021.

Мишљења смо да је на нивоу свих универзитета, а тиме и на нивоу факултета потребно усвојити акционе планове за увођење родне перспективе са јасно предвиђеним активностима које треба предузети, и са јасно дефинисаним циљевима који се желе постићи, а који су објективно оствариви и реални. Наравно, десило се да је поједине циљеве теже остварити, али то не треба да буде сметња и препрека да се и они као такви, теже оствариви, нађу у оквиру плана за интегрисање родне перспективе у високошколској установи. Препорука је да се у оквиру плана за уродњавање, нагласи и процена вероватноће остваривости самог циља. Акциони планови унутар високошколских установа морају да садрже и временске оквире, укључе и временску димензију, те да представе рокове у којим се очекује да се постигне одређени циљ. Пракса држава ЕУ показује да се у знатно већој мери постижу очекивани циљеви одређени планом за уродњавање уколико се именује одговорно тело или тим стручњакиња и стручњака за спровођење формираног плана, који би редовним састављањем извештаја, пружао увид о спроведеним фазама и оствареним циљевима.¹⁹⁷

6.2.2. Родна анализа

Према дефиницији Европске комисије, родна анализа представља средство којим се утврђује какви су односи између жена и мушкараца, идентификују се разлике погледу њиховог релативног положаја у друштву и расподеле ресурса, могућности и ограничења и моћи у њиховим „додељеним родним улогама“. Родна анализа као таква, кључни је елемент у спровођењу интеграције родне перспективе у различите системе (укључујући и образовне), без којег није могуће спровести успешну интеграцију и задовољити различите потребе жена и мушкараца.¹⁹⁸

Закон о родној равноправности је такође дефинисао родну анализу. Према овом закону, родном унализом утврђује се процењивање утицаја последица сваке планиране

---

¹⁹⁷ Могу се одредити и рокови у којима се очекује да ће доћи до делимичног постизања циља. На тај начин, повећава се одговорност приликом предузимања одређених активности и радњи, управо као последица тих рокова. Унутар високошколске установе, потребно је именовати одговорне особе, тим стручњакиња и стручњака који поседује радно искуство у области родне равноправности. Њихов задатак био би да се старају о томе да се редовно организују састанци са руководством, односно са надлежнима из менаџмента људских ресурса и прати напредак у остваривању родне равноправности. На тај начин, редовно би се обнављали подаци који су релевантни за поступак спровођења плана за интегрисање родне перспективе у образовни систем, односно за предузете активности и радње.

Више о томе на: Promoting gender equality in academia and research institutions Main findings, The European Institute for Gender Equality (EIGE), 2016, Доступно на: <https://eige.europa.eu/>

¹⁹⁸ Досушно на: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-analysis> Приступ 15.9.2021.

активности (укључујући законодавство, активности и мере јавних програма и политике) на жене и мушкарце и родну равноправност на свим нивоима и у свим областима.¹⁹⁹

Родној анализи се прибегава у свим социјалним аспектима у којим може доћи до било којег вида одступања од начела равноправности (образовање, запошљавање, здравство, култура итд.). Може се спровести у најнижим оквирима (ниво породица у оквиру сеоских заједница), преко средњих до највиших оквира (национални ниво, односно на нивоу заједница држава, попут ЕУ). Родном анализом родне разлике постају видљиве и на тај начин се стварају предуслови како и на који начин испланирати активности и мере којима би се таквве разлике отклониле и како би се постигла родна равноправност.²⁰⁰ Родна анализа је дакле систематични-аналитички процес, који полазећи од општег, пружа решења у конкретим случајевима.

Није реткост да родни односи играју кључну улогу у појединим политикама, програмима или пројектима. Родном анализом долази се до података о томе на који начин је потребно поступити у ситуацијама када се, сагледавањем потреба жена и мушкараца, треба поступити на начин такав да не дође до дискриминисања, већ да се задовоље потребе обе стране. Увидом у информације и статистику података, родна анализа нам омогућава да сагледамо какво је чињенично стање у односу жена и мушкараца по питању њиховог равноправног положаја. Након што се анализа спроведе, предузимају се неопходни поступци и радње којима се интегрише родна перспектива, било да је реч о политици, закону програму или пројекту.²⁰¹

Спровођење родне анализе од велике је важности код интегрисања родне перспективе у систем образовања. Њеним спровођењем долази се до релевантних података и информација о заступљености дискриминације засноване на полу и роду. Већ смо у раду објаснили појаву хоризонталне и вертикалне родне сегрегације. Подаци који указују на њихову појаву добијају се управо спровођењем родне анализе, те одређивање активности и мера како би се утицало у датој ситуацији и успоставио родни баланс зависи у много чему од успешно спроведене родне анализе.

Спровођење родне анализе унутар високошколске установе, може се представити и као фаза у којој је потребно најпре утврдити каква је правна подлога у самој установи: да ли већ постоје прописи који уређују област родне равноправности,

---

¹⁹⁹ Чл. 6. Закона о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021)

²⁰⁰ Gender Equality Index 2020: Digitalisation and the future of work, European Institute for Gender Equality (EIGE), 2020, Доступно на: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-report>

²⁰¹ Саша Гаврић, *Родна анализа: алатке и методе за уредњавање политика, програма и пројекта*, Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, Сарајево, 2020., стр. 8.

када су ти прописи донети и на чему се темеље, да ли се они примењују, колико се и дали ефективно остварују циљеви дефинисани тим прописима итд. Након што се то утврди, приступа се обради података. Обрађују се подаци који се односе на структуру запослених у установи са циљем да се утврде поља у којима је неопходно деловати: број запослених мушкараца и жена, подела и ангажованост на руководећим позицијама, могућност напредовања у складу са полным припадношћу, број мушкараца и жена који су напустили установу, у којим годинама и у коликом броју у последњих неколико година а зависно од периода у којем се спроводи истраживање, уз навођење колико су година провели на тој позицији са освртом на напредовање, број дана одсуства које су жене и мушкарци узимали према мотивима одсуства итд.²⁰²

Још један важан аспект којим се бави родна анализа јесте расподела времена. Родном анализом долази се до података на који начин жене и мушкарци троше своје време у току једног дана. Приликом вршења ове анализе, узимају се у обзир фактори који утичу на продуктивност у раду и осталим дневним обавезама, те се након тога, прибегава формирању стратегије која би имала за циљ правилну расподелу времена са настојањем да се успостави равноправност и у овој области. Примера ради, жене су неретко мање плаћене за прековремени рад који обављају, или им се у пракси прековремени рад потпуно занемарује.²⁰³

Последњи корак родне анализе је сачињавање извештаја, односно пружање детаљних налаза, закључка и препорука за унапређење положаја жене и уклањање родних неправилности²⁰⁴. Успешно спроведена родна анализа један је од кључних алата приликом интегрисања родне перспективе у систем образовања и кључна је у одабиру и утврђивању мера и активности које треба предузети како би се родна равноправност остварила.

---

²⁰² Више о томе на: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-analysis> Приступ: 18.9.2021.

²⁰³ РЗС спроводи истраживање о коришћењу времена. Подаци ће бити доступни 2022. године. Према последњем истраживању, жене у односу на мушкарце, двоструко више времена раде у кући. Њихов број је упола мањи у односу на плаћене послове и време које жене на њима проводе у односу на мушкарце. У браку са дететом до 7 година, жена проведе око 8 сати у неплаћеним активностима, док мушкарац проведе 3 сата.

Више о томе на: Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. Приступ 18.9.2021.:

<https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

²⁰⁴ Саша Гаврић, *Родна анализа: алатке и методе за уродњавање политика, програма и пројекта*, Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, Сарајево, 2020., стр. 10

6.2.3. Родно одговорно буџетирање

Већ на почетку је треба нагласити да родно буџетирање нису посебни буџети за жене и мушкарце, нити су посебни програми само за жене. Према широко коришћеној дефиницији Савета Европе, родно буџетирање представља увођење аспекта родне равноправности у процес утврђивања буџета. Тиме се подразумева да родно буџетирање даље указује на родно-засновану процену буџета, интегрисање родне перспективе на свим нивоима и процесима утврђивања буџета, као и расподелу прихода и расхода ради унапређивања родне равноправности.²⁰⁵

Своје место, нашло је и у законодавству Републике Србије. Према Закону о буџетском систему, родно буџетирање такође представља увођење принципа родне равноправности у буџетски процес. Увођење родне перспективе у буџетске процесе ослања се и подразумева да се спроведе анализа буџета као и да се изврши реструктурирање прихода и расхода како би се родна равноправност унапредила.²⁰⁶ Овим Законом се вертикално и хоризонтално, на систематичан начин детаљно сагледава какве то ефекте има или може да има родно одговорно буџетирање на квалитет свакодневног живота грађана и грађанки. На тај начин, тежи се да се отклоне родно засноване неједнакости које постоје у друштву управо кроз јавне финансије.²⁰⁷

Закон о родној равноправности предвиђа родна анализа буџета мора бити вршена од стране јавне власти, те да се уједно мора водити рачуна о томе да се приходи и расходи планирају тако да се унапреди родна равноправност, те да се то врши у складу са законом којим се уређује буџетски систем и принцип родне равноправности у буџетском поступку.²⁰⁸

---

²⁰⁵ [1] Gender Budgeting: Final report of the Group of Specialists on Gender Budgeting, Council of Europe, Equality Division, Directorate-General of Human Rights, 2005.

²⁰⁶ Чл. 2. Закона о буџетском систему, ("Сл. гласник РС", бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019, 72/2019 и 149/2020),

Видети чл. 16 овог Закона: „У складу са годишњим планом поступног увођења родно одговорног буџетирања, на буџетске кориснике примењиваће се одредбе овог закона које се односе на родно одговорно буџетирање. У целини ће се примењивати до доношења буџета Републике Србије и буџета локалних власти за 2024. годину. План поступног увођења родно одговорног буџетирања, односно број буџетских корисника и број програма доноси министар надлежан за финансије, покрајински секретар за финансије, односно орган надлежан за буџет јединице локалне самоуправе, у сарадњи са институцијама надлежним за унапређење родне равноправности, најкасније до 31. марта текуће године за наредну годину.“

Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_budzetskom_sistemu.html

Пристап: 26.9.2021.

²⁰⁷ Сања Николин и Александра Владисављевић, *Родно одговорно буџетирање (РОБ) – нова пракса и законска обавеза у систему управљања јавним финансијама у Републици Србији*, Практични приручник за буџетске кориснике на републичком, покрајинском и локалном нивоу у Републици Србији, 2017., стр.3

²⁰⁸ Чл. 5. Закона о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021)

Родно одговорно буџетирање није усмерено на жене и мушкарце у погледу њихових биолошких разлика, већ је његов задатак да утврди које то улоге имају и жене и мушкарци и друштву, те да се у складу са тиме, изврши равноправни приступ ресурсима и услугама које су важне за унапређење квалитета живота. Друштво неретко додељује родне улоге и женама и мушкарцима, без обзира на њихове жеље, изборе и потенцијале да такве улоге преузму. Врло је важно да се такве препреке, које женама и мушкарцима ускраћују право избора, препознају и уклоне. Реч равноправан не значи у сваком контексту и једнак, јер и жене и мушкарци имају своје различите потребе. Међутим, уколико се једнакост представи као стратегија која свакоме намеће и пружа оно што је потребно да би се остварио потенцијал, испунила жеља и постигао успех, у том смислу равноправност значи једнакост у третману. Задатак и циљ родно одговорног буџетирања лежи управо у томе: да „поправи“ и једну и другу врсту дискриминације.²⁰⁹

Указавши на то да и жене и мушкарци имају своје различите потребе због којих их не можемо (нити желимо, нити би требало) третирати на исти начин, отуда и родно одговорно буџетирање не представља једнаку расподелу буџетских средстава у односу 1:1, при чему би се 50% средства одвајало за жене, док би се преосталих 50% средстава одвајало за мушкарце. При расподели средстава мора се водити рачуна о потребама и интересима појединки и појединаца који припадају различитим друштвеним групама. Стога је за родно буџетирање важно да се предвиде неправилности које су последица припадности одређеним друштвеним структурама (родни идентитет, инвалидитет, раса, етничке групе, животна доб, сексуална оријентација, итд.) те да се расподела буџетских средстава изврши на основу релевантих података.²¹⁰

Родно неодговорним или родно неосетљивим политикама називамо све оне које не уважавају разлике жена и мушкараца у друштвеном положају. Такве политике полазе од тога да сви имају исте интересе, циљеве и потребе, као и стартне животне позиције, и на тај начин занемарују неправилности које неминовно постоје при таквом схватању.²¹¹ Путем родног буџетирања шири се свест о доприносима жена, указује се на њихове вредности и потенцијале, као и за рад који обаве а који неретко не бива

---

²⁰⁹ Сања Николин и Александра Владисављевић, *Родно одговорно буџетирање (РОБ) – нова пракса и законска обавеза у систему управљања јавним финансијама у Републици Србији*, Практични приручник за буџетске кориснике на републичком, покрајинском и локалном нивоу у Републици Србији, 2017., стр.6

²¹⁰ Драган Божанић, Марина Илеш, Маја Бранковић Ђундић, *Ка родно одговорном програмском буџетирању*, Приручник за увођење родног буџетирања у програмску структуру буџета, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова Нови Сад, 2015., стр .15.

²¹¹ Исто, стр. 11.

адекватно плаћен. Важно је на то указати, учинити видљивим јер је то битан фактор у интеграцији родне перспективе у системе и политике држава.²¹²

Могло би се рећи да кључну тачку родно одговорног буџетирања представља његова полазна тачка: анализа родног буџетирања. Родном анализом буџетирања, указује се на то колико добро се буџет бави родним празнинама, те у складу са добијеним резултатима, разматра се стварна расподела ресурса између жена и мушкараца. У овој фази се интензивно промовише родна равноправност кроз буџетску политику и кроз буџетске процесе, као и позитивни ефекти који ће се јавити као последица. Родна анализа није сама себи циљ, већ се њоме настоји да се формира политика која ће на најбољи начин да одговори изазову да, у ситуацијама када је потребно сагледати положаје и жена и мушкараца, активности којима се баве и проблемима са којима се суочавају, као и расподели средстава која су им на располагању - потребно је пронаћи најбоље могуће решење.²¹³

У државама ЕУ се увелико ради на промоцији и примени родног буџетирања (родно буџетирање има своју чврсту основу у Уговору о функционисању Европске уније) а ово питање постаје све актуелније и у РС, имајући у виду да је РС на европском путу.²¹⁴

Путем родно одговорног буџетирања, долази до укључености обе стране у све друштвене аспекте и оно представља средство које утиче на: повећање економског развоја, смањује се број сиромашних, повећава се број иновација, повећава се број

---

²¹² Божанић, Д., Илеш, М., Бранковић-Ђундић, М. (Ур). *Родно буџетирање у државној управи: искуства Владе АП Војводине*, Нови Сад: Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова 2011., стр. 12.

²¹³ Родном анализом осигурава се транспарентност у расподели буџета, односно формирају се буџетске смернице и указује се на утицај који те смернице имају на различите елементе становништва, као и на целокупни социјални, економски и културни напредак. Анализом родног буџетирања пружају се одговори на нека од кључних питања која се често занемарују у буџетским политикама уопштено. Једно од тих питања јесте економски ефекат који се јавља услед неравномерне расподеле неплаћеног рада, као и неравномерна расподела ресурса у породицама. Указује се на то да родна равноправност није споредно социјално питање којим се треба бавити, већ је реч о компоненти макроекономске политике, која се одражава на целокупан друштвени и државни развој.

Више о томе на: [What is gender budgeting? | European Institute for Gender Equality \(europa.eu\)](https://www.europeaninstitute.org/en/what-is-gender-budgeting/)

Приступ: 16.7.2021.

²¹⁴ Потпуна примена родног буџетирања у оквиру буџетских процеса ЕУ, значи пуну интеграцију родних перспектива у свим фазама буџетских процеса и процеса планирања. Практични кораци у ову сврху укључују: родно засновану анализу (како би се утицаји родног буџетирања узели у обзир и учинили видљивим - таква анализа представља полазну тачку за целокупан процес родног буџетирања); промовисање промена ради унапређења родне равноправности на основу резултата анализе родног буџетирања (укључујући све идентификоване родне празнине и изазове); организовање рада на родном буџетирању кроз комбинацију владиних и невладиних актера (анализа практичних искустава широм света о родном буџетирању, више пута је показала да ово дај снажне резултате).

Више о томе на: *Gender Budgeting: Mainstreaming gender into the EU budget and macroeconomic policy framework*, European Institute for Gender Equality, 2019 p. 12

Приступ: 15.7.2021.

образованих у друштву, долази до ефикасности на пољу здравствене заштите, науке, технологије, социјалних програма итд. дакле долази до унапређења свих животних аспекта грађанки и грађана.²¹⁵

У циљу спровођења родног буџетирања у образовним институцијама у Републици Србији, најпре је потребно осмислити добру стратегију, добар пројекат, са јасно дефинисаним циљевима који се желе постићи. Сви ангажовани на том пројекту морају да буду упознати са предностима које доноси родна равноправност, те да ово није питање које се тиче само жена, нити само мушкараца, већ у односу на користи које се одражавају на целокупно друштво, ово питање подразумева укљученост свих!

Задатак образовне установе је да, путем родне анализе, идентификује области у којој је потребно интервенисати и применити посебне мере са циљем да се те неправилности отклоне. Једна од категорија у којој се може сврстати буџетска потрошња (посматрано из угла родне равноправности) јесте потрошња која је усмерена на оснаживање и јачање положаја девојчица и жена у областима у којима је изражена родна неравноправност. За то су су неопходне посебне мере. Пример за то јесте интервенција која се спроводи код уписа Ромкиња и Рома у средње и високо образовање. Пример су и мере којима се подстичу девојчице да се у већој мери укључе у природне науке, технологију, информатику и инжењеринг, како би се учешће жена повећало у оним областима у којима су ређе заступљене, а њихова заступљеност у тим областима од важности је, пре свега за њих саме, али и за целокупно друштвено благостање.²¹⁶

Петим извештајем о напретку у увођењу родно одговорног буџетирања у систем планирања јавних финансија у Републици Србији у 2019. години (буџет за 2020. годину)²¹⁷, анализиран је Програм 2001, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, под називом: „Уређење, надзор и развој свих нивоа образовног система“. Циљ овог програма јесте повећање обухвата формалним образовањем. У коментару и

---

²¹⁵ Драган Божанић, Марина Илеш, Маја Бранковић, *Ка родно одговорном програмском буџету*, Приручник за увођење родног буџетирања у програмску структуру буџета, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Нови Сада, 2015, стр. 12.

²¹⁶ Сања Николин и Александра Владисављевић, *Родно одговорно буџетирање (РОБ) – нова пракса и законска обавеза у систему управљања јавним финансијама у Републици Србији*, Практични приручник за буџетске кориснике на републичком, покрајинском и локалном нивоу у Републици Србији, 2017., стр. 13.

²¹⁷ „Пети извештај о напретку у увођењу родно одговорног буџетирања у систем планирања јавних финансија у Републици Србији у 2019. години (буџет за 2020. годину), Овај извештај приказује преглед свих планираних улагања у унапређење родне равноправности у Републици Србији на националном нивоу и на нивоу Аутономне Покрајине Војводине у буџету за 2020. годину.”

Доступно на: [7. Peti-ROB-izvestaj-o-napretku-za-budzet-2020.pdf \(peoplecenteredbudget.com\)](https://www.peoplecenteredbudget.com/Peti-ROB-izvestaj-o-napretku-za-budzet-2020.pdf) Приступ: 26.9.2021.

препоруци утврђено је да постоји родна перспектива али да она није довољно изражена. Стога је неопходно да индикатори²¹⁸ буду представљени по полу. Иако су ови подаци доступни МПНТР, препорука је да буду доступни и широј јавности, како би се могли пратити трендови и промене. Уколико се не практикује родно одговорна статистика, може доћи до смањења броја уписаних младића и девојака, као и да се пропусти прилика да се на то утиче или да се спречи прерано напуштање школа (услед раних бракова нпр.) а које представља велики губитак како за појединце и појединке, тако и за целокупну заједницу.

У оквиру образовних институција, увођењем родног буџетирања, потребно је одговорити следећим изазовима и утврдити следеће: спровођењем родне анализе, утврдити колики је проценат запослених жена, а колики мушкараца, као и да ли су додељена средства равномерно распоређена у складу са њиховим потребама; да ли је буџетска политика родно неутрална; да ли и жене и мушкарци имају једнаке користи од распоређених средстава; које су промене неопходне као и утврдити начин праћења тих промена; обезбедити подршку од стране руководећих у образовним институцијама, оних који доносе одлуке у циљу унапређења родне равноправности.²¹⁹

---

²¹⁸ Постављени индикатори у програму: 1. Број студената уписан у високо образовање, 2. Број студената уписан у високо образовање на ИТ профиле, 3. Процент обухвата деце предшколским програмом, 4. Процент одустајања (осипања) од основног образовања, 5. Процент популације уписан у средњу школу и 6. Процент ученика у трогодишњим профилима

Извор: <https://peoplecenteredbudget.com/publications/7.Peti-ROB-izvestaj-o-napretku-za-budzet-2020.pdf>

²¹⁹ Више о томе на: [Gender budgeting | European Institute for Gender Equality \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/gender-budgeting) Приступ 26.9.2021.

ЗАКЉУЧАК

Процес усклађивања нашег законодавства са европским стандардима у домену људских права, увелико је наметнуо нужну потребу да се поједина питања размотре из угла родне перспективе. Међутим, досадашња пракса је показала да то није једноставан процес, да изискује велику посвећеност, улагања и укљученост свих нас, као и да је спор и дуг. Није довољно само донети законе, већ је неопходно да ти закони заживе и да се примењују. Нарочито из разлога што се неретко дешава да је поједине облике дискриминације тешко уклонити због њихове невидљивости, дубоке инфилтрираности у понашањима друштва, наметнутим родним улогама и обрасцима, стереотипним схватањима, традиције, културе итд. те се у том окружењу такво понашање сматра нормалним и очекиваним, никако дискриминаторским.

Усвајањем Закона о родној равноправности, Република Србија истакла се међу државама које препознају потребу и значај да се област родне равноправности правно уреди, доношењем квалитетног закона који ће да омогући остваривање и унапређивање родне равноправности, односно стварање равноправног третмана и једнаких могућности за учешће жена и мушкараца у свим областима друштвеног живота. Позитивни аспект овог закона је и то што уређује спречавање и сузбијање родно заснованог насиља и насиља на основу пола, одређује институционални оквир за остваривање родне равноправности и начин остваривања координације послова за остваривање и унапређивање родне равноправности.²²⁰

Основни задатак државе, како би могла да одговори на ове изазове, јесте да поред доношења закона, установи и ефикасне националне механизме у виду тела (комисије, савети, одбори), националне стратегије, као и да формира независне органе који би били задужени за примену одредаба које гарантују једнакост, на чему Република Србија интензивно ради.

Дакле, за остваривање принципа родне равноправности и ефективност процеса уродњавања високог образовања, од неизмерне је важности успоставити добар стратешки оквир. Уз развијање свести о неопходности заједничког деловања, такав стратешки оквир мора бити институционализован кроз законе и мора пружати јасну поделу задужења и одговорности. То нас доводи до тога да је за успешно креирање стратешког оквира уродњавања високог образовања, потребно обезбедити финансијска средства како би се предвиђене мере и активности (укључујући оне које се односе на

---

²²⁰ Чл. 1. Закона о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021)

прикупљање података, реформа наставних планова, материјала и уџбеничке литературе, промоцију и видљивост родних студија, итд) могле реализовати.²²¹

Кроз детаљан приказ важности поља деловања и алата за уродњавање приликом интегрисања родне перспективе у систем образовања, закључили смо да је решавање тог питања од важности за све нас, те да ли ће доћи до успешног постизања очекиваних циљева интеграције, зависи од сваког од нас појединачно. Обезбеђивањем једнаких услова и приступа образовању, жене се морају охрабрити да следе своје афинитете и усмере своје склоности ка стручном и образовном усавршавању и напредовању. Резултат пружања једнаких могућности свима, доводи до повећања колективног задовољства, друштвеног благостања и јачања глобалне економије.

Овде нема места стереотипима! Традиционално схватање по којем је мушкарац глава породице, онај који зарађује и издржава жену и децу, док је жена она која рађа, храни и негује децу – мора бити превазиђено! Такво схватање утиче на жене да се одреде за факултете који су „више женски“ или да не наставе са даљим образовањем, изградњом каријере или стручног усавршавања.

У образовању и свему што оно са собом носи – не сме бити дискриминације ни по ком основу. Охрабрује чињеница и статистички подаци представљени у овом раду, да су се у Републици Србији, када је реч о подели на „мушке“ и „женске“ факултете, догодиле позитивне промене, те да су поједини „мушки“ факултети, постали „мешовити“, те се жене сада више опредељују да те факултете упишу. Са друге стране, није охрабрујуће то да и поред повећане присутности жена у образовању, оне се још увек сусрећу са препрекама када је реч о многим унапређењима, изборима у звања и изградњи професионалне каријере. Отуда следи да увођење акционих планова за уродњавање унутар високошколских установа представља неминовност, нужност и хитност.

У Републици Србији приметно је и то да су жене неоправдано и недовољно заступљене на позицијама одлучивања. Када је проценат присутности жена на руководећим позицијама јако мали, тиме родни дисбаланс бива све већи и примећенији. Женама се мора омогућити једнака заступљеност на одговорним положајима у уметности, култури, спорту, медијима, образовању, црквама и правосуђу итд.

---

²²¹ Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. стр. 449.

Приступ 18.7.2021.: <https://www.minlmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

Наша је препорука да је неопходно чешће водити кампање или радионице о одабраним темама, родним питањима и значају успостављања једнаких могућности и прилика. Са посебним акцентом на то да ово није само женско питање, већ је питање које је подједнако важно и утиче на мушкарце, односно друштво у целини.

Образовне установе, као места у којима се млади образују, стичу нова сазнања и у којима се васпитавају, играју важну улогу у ширењу свести код младих о значају успостављања родне равноправности. То додатно даје на значају да је интегрисање родне перспективе у систем образовања важан и незаобилазан корак у остваривању принципа родне равноправности, на којем се мора интензивно и активно радити. Запослене и запослени унутар образовних установа, непрестано морају да раде на томе да се превазиђу родни модели прожети патријархалним и стереотипним схватањима, оспоравању културних, обичајних и друштвених норми које жене стављају у други план. На образовним установама је задатак да се промовишу једнака права и могућности и за жене и за мушкараце.

На крају, пружити добар основ за интегрисање родне перспективе у систем образовања, а тиме и доследно остваривање принципа родне равноправности, могуће је кроз промовисање и коришћење стеченог знања из области студија рода за креирање акционих планова, пружање подршке женама у образовању, заједничко деловање за стварање једнаког приступа жена и мушкараца у образовању и доношењу одлука, повећање родне осетљивости студијских програма, уџбеника и наставних материјала, родно буџетирање, спречавање родно засноване дискриминације и насиља у академском простору итд.²²²

Постојање информативног материјала о важности успостављања родне равноправности, употреби родно осетљивог језика, потреби за родном равноправношћу у образовању мора бити лако доступан, јер подсећамо - ово је проблем целокупног друштва, грађанки и грађана, и тиче се сваког од нас појединачно.

---

²²² Исто, стр. 451.

ЛИТЕРАТУРА

- Амела Башић, *Родне улоге и стереотипи*, Хелсиншки парламент грађана Бања Луке – Удружене жене Бања Луке, Бања Лука, 2007.
- Анита Рамшак, *Родна равноправност – приручник за предаваче*, Међународно развојно соделовање Словеније, 2014.
- Анкица Шобот, *Родна неравноправност у Србији: демографско гледиште*, Институт друштвених наука, Београд, 2014.
- Балша Делибашић, Газела Пудар, Драшко Ирена Фикет, *Универзитети између меритократије и патријархата: жене и моћ делања*, Универзитет у Београду, Институт за филозофију и друштвену теорију (ИФДТ), Београд, 2018.
- Баћевић, Ј., Благојевић, Ј., Духачек Д., Цамоња-Игњатовић, Т. Вукасовић, М., Поповић, Д., Захаријевић, А. *Анализа родне димензије у високошколском образовном материјалу*, Центар за студије рода и политике Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2010.
- Boserup, Ester, *Woman's role in economic development*, London, Sterling, VA: Earthscan 2007.
- Вујадиновић, Драгица, Петрушић, Невена, 2017, *Увођење родне перспективе у правничко образовање*, у Србији – пилот анализа студијских програма и уџбеника, у Лилић, Стеван (ур.), *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије – књига 7*, Београд: Правни факултет, 2017.
- Горана Ђорић, Жунић, Н., Татјана Обрадовић Тошић, *Образовање за родну равноправност*, Анализа наставног материјала за Грађанско васпитање, УНДП, Београд, 2010.
- Данијела Гавриловић, *Образовање и едукација као предуслов за превазилажење тешкоћа у имплементацији етичких и правних норми родне равноправности у друштвеној средини*, Темида, часопис о виктимизацији, људским правима и роду, главна и одговорна уредница: др Весна Николић-Ристановић, 2008.
- Данијела Спасић, Жељко Никач, *Родна равноправност и родно засновано насиље* - приручник, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2012.
- Драгана Поповић, Даша Духачек, *О развоју женских студија у Србији*, (ур). Вукашин Павловић, Друштвени покрети и промене, Удружење за политичке науке, Факултет политичких наука, Београд, 2013.
- Драгана Стјепановић Захаријевски, Данијела Гавриловић, Невена Петрушић *Образовање за родну равноправност: Анализа наставног материјала за основну и средњу школу*, Ниш: УНДП: Програм Уједињених нација за развој, 2010.
- Драган Божанић, Марина Илеш, Маја Бранковић Ђундић, *Ка родно одговорном програмском буџетирњу*, Приручник за увођење родног буџетирања у

- програмску структуру буџета, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова Нови Сад, 2015.
- Драган Божанић, Марина Илеш, Маја Бранковић Ђундић, *Родно буџетирање у државној управи: искуства Владе АП Војводине*, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Нови Сад, 2011.
  - Драгица Вујадиновић, Невена Петрушић, *Неопходност уродњавања студијских програма права и правничких предмета*, Зборник Д. Вујадиновић, З. Антонијевић (ур.), *Родна равноправност у високом образовању: концепти, праксе и изазови*, Академска књига Нови Сад, Нови Сад, 2019.
  - Зорана Антонијевић, *Акциони планови за родну равноправност: алатке и методе за уродњавање политика, програма и пројеката*, Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, Сарајево, 2020.
  - Зорана Антонијевић, *Gender mainstreaming: уродњавање*, зборник: *Родна равноправност: Теорија, право, политике. Увод у родне студије за студентке и студенте друштвених наука у БиХ*, Правни факултет у Сарајеву, 2019.
  - Зорица Мршевић, *Ка демократском друштву – родна равноправност*, Институт друштвених наука, Београд, 2011.
  - Ивана Крстић, *Идентитетски преображај Србије*, Прилози пројекту 2015 – Колективна монографија, *Право родитеља на образовање које је у складу са њиховим верским и моралним уверењима*, Београд, 2016.
  - Јарић, И. *Јавни и скривени курикулуми средњошколске наставе социологије: образовне реформе у Србији (1960–2006)*, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд, 2012.
  - Јелена Стефановић, Саша Гламочак, *Приручник за увођење родне перспективе у наставу српског језика за први циклус образовања*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, 2019.
  - Марија Бабовић, Драган Станојевић, Јелена Милиновић, Ирена Петровић, Стефан Стефановић, *Родне неједнакости у Републици Српској*, Центар за једнакост и равноправност полова Републике Српске Гендер центар 2015.
  - Марија Бабовић, *Индекс родне равноправности у Републици Србији*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, 2016.
  - Марина Благојевић, *Жене и мушкарци у Србији: уродњавање цене хаоса*, у: Милић А., Болчић С. (ур): *Србија крајем миленијума – разарање друштва, промене и свакодневни живот*, Београд: ИСИФФ, 2002., Марина Хугхсон, *Мушкарци у Србији – друга страна родне не/равноправности*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2017.
  - Марина Хугхсон, *Полупериферија и род: побуна контекста*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015.

- Милинковић, М., *Родне разлике у образовним исходима: студија добијених мера и тренутна ситуација у Европи*, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију; Београд, јануар 2014.
- Невена Петрушић, Драгица Вујадиновић, *Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: акциони планови за уродњавање*, Социологија, бр. 60, 2018.
- Невена Петрушић, Слободанка Константиновић Вилић, *Интегрисање студија рода у универзитетски систем образовања*, Зборник радова Заштита људских и мањинских права у европском правном простору, Ниш, Правни факултет, 2012,
- Сања Николин и Александра Владисављевић, *Родно одговорно буџетирање (РОБ) – нова пракса и законска обавеза у систему управљања јавним финансијама у Републици Србији*, Практични приручник за буџетске кориснике на републичком, покрајинском и локалном нивоу у Републици Србији, 2017
- Саша Гаврић, *Родна анализа: алатке и методе за уродњавање политика, програма и пројекта*, Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, Сарајево, 2020

ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА

- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)
- Gender Budgeting: Final report of the Group of Specialists on Gender Budgeting, Council of Europe, Equality Division, Directorate-General of Human Rights, 2005.
- Gender equality in academia and research, GEAR tool, The European Institute for Gender Equality (EIGE), 2016
- Gender Equality Index 2020: Digitalisation and the future of work, European Institute for Gender Equality (EIGE), 2020
- Gender segregation in education, training and the labour market, Executive summary of the report by EIGE, Council of the European Union, 14624/17, Brussels, 2017.
- Грађанско васпитање као обавезни изборни предмет у основној и средњој школи Евалуација програма и компетенција наставника, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд, 2013.
- Евалуација НАП-а за родну равноправност 2016-2018, SeConS, Београд, 2019.
- Жене и мушкарци у Србији, Републички завод за статистику, 2020.
- Закон о буџетском систему, ("Сл. гласник РС", бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019, 72/2019 и 149/2020)
- Закона о високом образовању ("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - др. закон, 67/2019, 6/2020 - др. закони, 11/2021 - аутентично тумачење, 67/2021 и 67/2021 - др. закон)
- Закон о Влади (Службени гласник РС, бр.55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС и 44/14)

- Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 11/81)
- Закон о науци и истраживањима („Службени гласник РС“, број 49/19)
- Закон о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена („Службени лист СРЈ – Међународни уговори, број 13/02)
- Закон о забрани дискриминације (Службени гласник РС, бр. 22/2009)
- Закон о основама система образовања и васпитања ("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон и 6/2020)
- Закон о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/2018)
- Закон о равноправности полова (Службени гласник РС, бр. 104/09)
- Закон о родној равноправности (Службени гласник РС, бр. 52/2021)
- Закон о удбеницима ("Сл. гласник РС", бр. 27/2018)
- Закључна запажања Комитета за елиминисање дискриминације жена у вези са Другим и Трећим периодичним Извештајем о примени Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW/C/SRB/2–3), Препорука бр. 28.
- Закључна запажања у вези са Четвртим периодичном извештајем РС, CEDAW/C/SRB/CO/4 од 8. марта 2019.
- Извештај о напретку у остваривању Циљева одрживог развоја до 2030. године у Републици Србији, Републички завод за статистику, Београд, 2020.
- Извештај универзитетске комисије за упис студената у прву годину студијских програма основних академских, интегрисаних академских, основних струковних и специјалистичких струковних студија у школској 2020/2021. години, Универзитет у Београду, 2020.
- Извештај универзитетске комисије за упис студената у прву годину студијских програма другог и трећег степена студија у школској 2020/21. години, Универзитет у Београду, 2020.
- Иницијатива за измену стандарда у поступку за акредитацију високошколских установа, бр. 6-00-1/2018-02 од 9.1.2019
- Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. године до 2020. године, са Акционим планом за период од 2016. године до 2018. године ("Службени гласник РС", бр. 4 од 22.01.2016.)
- Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности („Службени гласник РС”, број 15/09) са и пратећим Акционим планом („Службени гласник РС”, број 67/10)
- Пакт о економским, социјалним и културним правима из 1966.
- Посебан извештај Повереника за заштиту равноправности за 2019. годину, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2019.
- Пети извештај о напретку у увођењу родно одговорног буџетирања у систем планирања јавних финансија у Републици Србији у 2019. години
- Правилник о стандардима и поступку за акредитацију високошколских установа ("Сл. гласник РС", бр. 13/2019)

- Правилник о стандардима за самовредновање и оцењивање квалитета високошколских установа и студијских програма (Службени гласник РС, бр. 13/2019.)
- Promoting gender equality in academia and research institutions Main findings, The European Institute for Gender Equality (EIGE), 2016
- Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021.;
- Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2020. годину, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2021. година
- Родна анализа наставних програма и уџбеника за српски језик од првог до четвртог разреда основне школе, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, Београд, 2019.
- Универзална декларација о људским правима, 1948.
- Устав Републике Србије (Службени гласник РС, бр.98/2006)

Интернет извори:

- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), доступно на:
<http://www.centarzztlj.rs/images/zakoni/7.%20Konvencija%20o%20eleminisanju%20svih%20oblika%20diskriminacije%20zena%20iz%201979.%20godine.pdf>
- Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, Савет Европе, доступно на: <https://rm.coe.int/1680462540>
- Пекиншка декларација и платформа за акцију, Четврта светска конференција о женама, доступно на: [pekinska deklaracija.pdf \(e-jednakost.org.rs\)](http://www.ejdnakost.org.rs/pekinska-deklaracija.pdf)
- Приручници за наставнике грађанског васпитања у првом и другом циклусу основног образовања и васпитања, Завод за унапређивање образовања и васпитања, доступно на: <https://zuov.gov.rs>
- Предлог стратегије научног и технолошког развоја: <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2020/12/Predlog-Strategije-naucnog-i-tehnoloskog-razvoja-java-rasprava.pdf>
- Радни материјал за израду будућег предлога: Националне стратегије за родну равноправност период 2021-2030. године, са акционим планом за њено спровођење за период 2021-2023. године, Београд, 2021. доступно на: <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/konsultacije/090821/Polazne-osnove-za-Predlog-strategije-o-RR.pdf>

- Recommendation 1281 (1995) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on gender equality in education: <https://wcd.coe.int>
- European Institute for Gender Equality Annual report 2013: <https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/EIGE-Annual-Report-2013.pdf>
- World Declaration on Higher Education for the Twenty-First Century: Vision and Action, World Conference on Higher Education (1998): <http://www.un-documents.net/wdhe21c.htm>
- Финални извештај евалуације акционог плана за спровођење националне стратегије за родну равноправност Републике Србије, 2018., доступно на: <https://www.secons.net/files/publications/99-publication.pdf>
- [gender equality | European Institute for Gender Equality \(europa.eu\)](http://www.eige.europa.eu/gender-equality)
- <https://psihologika.rs/rod-i-pol-nisu-isto-zasto/>
- <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/sr/zakljucna-zapazanja-cedaw-u-vези-sа-четвртим/>
- <https://www.right-to-education.org/page/understanding-education-right>
- <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/obrazovanje/osnovno-obrazovanje>
- <http://www.mpn.gov.rs/strucni-sastanak-mreze-realizatora-obuke-nastavnici-kaonosioci-kvalitetnog-obrazovanja-za-svu-decu/>
- https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equality-between-women-and-men-decision-making/eu-action-promote-gender-balance-decision-making_en
- <https://www.cairn.info/la-reproduction-des-inegalites-de-genre--1000000148935-page-1.html>
- <https://www.reference.com/world-view/importance-gender-studies-fafd36f4914041b1>
- <http://www.prafak.ni.ac.rs>
- <https://www.fpn.bg.ac.rs>
- <https://www.uns.ac.rs/>
- <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/gender-relations>
- https://bg.ac.rs/files/sr/univerzitet/ravnopravnost/Plan_UB_za_postizanje_rodne_ravnopravnosti_2019.pdf
- <https://zuov.gov.rs/katalog-programa-strucnog-usavrsavanja-za-skolsku-2018-2019-2019-2020-i-2020-2021-godinu/>

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

„Интегрисање родне перспективе у систем образовања: достигнућа и изазови“

Предмет овог рада представља процес уродњавања образовања у Србији, у контексту модела и достигнућа које су државе Европске уније у претходних неколико година постигле у домену уродњавања високог образовања, као и алата развијених у оквиру Европског института за родну равноправност (EIGE). Циљ рада је да се сагледа процес уродњавања, његове фазе и методи, што је од значаја за будући рад на интегрисању родне перспективе у систем високог образовања, са детаљним указивањем на важност остваривања циљева који се неминовно јављају као резултат успешне интеграције.

Део рада посвећен је представљању поља деловања и алата за интегрисање родне перспективе, који чине могући модел акционог плана за уродњавање високог образовања у оквиру високошколских установа. Приказан је начин на који се креирају акциони планови за уродњавање, ко их и на какав начин примењује, и оно најважније, који су циљеви који се желе постићи применом акционог плана за уродњавање унутар високошколских установа, као и фактори који утичу на остваривање тих циљева.

На крају, сумирани су налази истраживања и дата је препорука о приоритетним активностима на плану интегрисања родне перспективе у систем образовања.

Кључне речи: образовање, родна равноправност, род, пол, родни режим, родна перспектива.

ABSTRACT AND KEY WORDS

‘Gender Mainstreaming in the Education System: Achievements and Challenges’

The topic of this paper is gender mainstreaming in the education system of Republic of Serbia, more concretely models and achievements that European Union countries have attained in the past years in the field of higher education, as well as tools developed within the European Institute for Gender Equality (EIGE). The aim of this paper is to provide an overview of the process of degeneration, its phases and methods. This process is highly important for future work on integrating the gender perspective into the higher education system, with a detailed showcase of the importance of achieving goals that inevitably arise as a result of successful integration.

Part of the paper is dedicated to the presentation of the action field and tools for gender mainstreaming, which represent a possible model of an action plan for the integration of higher education within higher education institutions. The paper displays how action plans for gender mainstreaming are created, who implements them and in which way, and most importantly, what are the goals to be achieved by implementing these action plans within higher education institutions, as well as the factors influencing the achievement of those goals.

Finally, the research findings are summarized and a recommendation is given on priority activities in terms of integrating a gender perspective into the education system.

Key words: education, gender equality, gender, sex, gender regime, gender mainstreaming.

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Данило Величков рођен је 13.01.1991. године у Кладову, где је са одличним успехом завршио основну и средњу школу.

Школске 2009/10. године, уписао је основне академске студије права на Правном факултету Универзитета у Београду. Дипломирао је 7.09.2015. године са просечном оценом 8,53. Током студирања, био је стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја, као и стипендиста Фондације „Професор др Мирко Васиљевић“. Награђен је похвалницом Правног факултета Универзитета у Београду за постигнут одличан успех у учењу и стицању знања. Био је учесник више конференција, семинара и курсева.

Школске 2020/21. године, уписао је мастер академске студије права унутрашњих послова на Правном факултету Универзитета у Нишу. Положио је све испите предвиђене наставним планом и програмом судија, и пријавио тему мастер рада: „Интегрисање родне перспективе у систем образовања – достигнућа и изазови“.

Тренутно је запослен на Факултету организационих наука на Универзитету у Београду, у служби за мастер, специјалистичке и докторске студије.

Од страних језика говори енглески језик.